

*Čas nam beži, v preteklost misel se podaja,
popiše listov kup, da nikdar ne bi pozabili;
kako je res bilo, to vsem zapisano ostaja,
saj s časi še ljudje za vekomaj so žal minili ...*

(Aleš Primožič)

Alplesovih petdeset let

Aleš Primožič

(kratek skok v zgodovino s prehodom od nastanka podjetja do danes)

Foto: Decop

V letošnjem letu mineva petdeset let od ustanovitve Medzadružnega lesnoindustrijskega podjetja Češnjica, ki so ga skupaj ustanovile tedanje kmetijske zadruga Bukovica, Češnjica, Davča, Martinj Vrh, Selca, Sorica, Zali Log in Luša. Združitev zadrug se je dogodila daljnjega 1. julija leta 1955, zato pomeni ta datum prelomnico v dotedanjem združnem razvoju in obenem mejnik za začetek nekega novega obdobja, obdobja in poti, ki jo je podjetje Alples iz Železnikov prehodilo v zadnjih petdesetih letih.

Ob jubileju, ki je obenem tudi pomnik vsem ustvarjalcem Alplesove preteklosti, smo pokukali v zgodovino, pobrskali po arhivu in poskusili obuditi spomine. S predstavitvijo neizpodbitnih dejstev in z izpovedmi še živečih ljudi, ki so v preteklih obdobjih popisali liste lokalne zgodovine ter nanje s svojim zanosom in nemara tudi drugačnim razmišljanjem pritisnili pečat z neizbrisno sledjo svojega ustvarjanja, bomo še enkrat prehodili pot od oddaljenih prvih začetkov pa vse do danes: pot z vzponi in padci do dneva, ki je v tem trenutku nedvomno povsem drugačen od tistega v prvih povojih pred petdesetimi in več leti in ki se nikakor ne more primerjati z dnem, kot so ga živeli naši predniki v preteklem in sploh še v vseh prejšnjih stoletjih. S peresom se bomo dotaknili tudi teh, zdavnaj minulih in žal že skoraj pozabljenih časov ...

Zametki sodobnega podjetja Alples, kot ga poznamo krajani, zaposleni in tudi kupci, segajo po zapiskih krepko pred zadnji mejnik po osvoboditvi leta 1955. Zaradi rudarstva, ki je bilo v 14. in 15. stoletju najpomembnejša manufakturna gospodarska dejavnost, so prebivalci na zdajšnjem območju Selške doline pričeli intenzivno izkoriščati naravno bogastvo gozdov, saj je bilo lesne mase tod okoli v

izobilju. Za delo v rudnikih, za gradnjo stanovanjskih poslopij, fužin in kovačij, imenovanih vigenjci, pa za skladišča in ostale potrebe fužinarjev so bile potrebne velike količine žaganega lesa. Ker je bilo tudi vodne moči dovolj, so v Železnikih, po nemško imenovanih Eisenern, kakor tudi v njihovi okolici kmalu zrasle prve žage. S freisinško listino je dokazano, da je prva žaga na vodni pogon, imenovana Časova žaga, pod Škovinami v Železnikih delovala že daljnjega leta 1358, medtem ko so bile druge po slovenskem ozemlju do tedaj razširjene le t. i. odrniške žage za ročno žaganje, kakršne so naredili že Feničani in so jih nato izpopolnili Egipčani pred dobrimi 3 500 leti. V 14. in 15. stoletju so bili tako pri nas poznani trije tipi žag na vodni pogon: najbolj preprosti augsburški tip z jarmom in vozičkom, venecijanski tip z enim žagalnim listom in lesenim ogrodjem, nekaj kasneje, po revolucionarnem da Vincijevem izumu, pa tudi firenški tip. Leonardo da Vinci je namreč leta 1480 z ročico in ojnico neposredno povezal pogonski mehanizem z žagalnim ter na ta način rešil več kot dvesto petdeset let star problem graditeljev žag. Novi tip žage je bil tako izdelan, da se je brez vsakih dopolnitev ali menjav razširil po celem svetu, principe, po katerih je bil zasnovan, pa tudi pri izdelavi najsodobnejših polnojarmenikov konstruktorji še vedno upoštevajo. Žagarstvo je bilo v tem času za mlinarstvom in železarstvom tretja najpomembnejša panoga slovenskega gospodarstva, s slednjim pa v Železnikih in Selški dolini vsekakor tudi usodno povezano.

Poleg tega so ljudje po okoliških gozdovih, še zlasti na Jelovici, kuhali oglje, za taljenje surovega železa in kovanje v vigenjcih najpomembnejše ter hkrati edino kurivo. Tako so naši predniki v popolnosti izkoristili vse tri vrste naravnih surovin, ki so bile v teh krajih na razpolago in s katerimi je bil tudi pogojen razvoj železarstva z vsemi spremljajočimi dejavnostmi: vodno moč, gozdove in železovo rudo, ki so jo kopali v Dražgoški gori, na Ratitovcu in po okoliških hribih. Ker so železarji potrebovali ustrezno embalažo za hrambo in transport svojih izdelkov za dolgo pot do kupcev, ki so jih tedaj ve-

činoma predstavljali laški trgovci, se je kmalu pokazala potreba po lesenih transportnih sodih značilne sploščene oblike, imenovanih barigle, obenem pa tudi potreba po vsakovrstnih embalažnih zabojih. V začetku so jih izdelovali predvsem kmetje v Dražgošah, na Rudnem in na Češnjici. Letno so železnikarski fužinarji za svoje žeblje in druge izdelke potrebovali kar okoli pet tisoč enot različnih sodarskih izdelkov. Zato lahko govorimo, da sta bila žagarstvo kot oblika primarne predelave oblega lesa v lesne polproizvode in sodarstvo kot oblika predelave v končne proizvode vse obdobje svojega obstoja v usodni soodvisnosti; kot dejavnosti, spremljajoči razvoj tukajšnjega železarstva, pa sta prav gotovo med najstarejšimi ter hkrati najpomembnejšimi gospodarskimi dejavnostmi v Selški dolini. Ko je z ugasitvijo plavža leta 1902 železarstvo v Železnikih propadlo, je bilo sodarstvo s prilagoditvijo tedanjemu tržišču poleg žagarskih obratov celo edino, ki je preživelo krizno obdobje in tako dajalo vsakdanji kruh marsikateri družini.

Že konec 19. stoletja se je sodarstvo od svojih začetkov razvilo na stopnjo hišne obrti, na prelomu in kasneje v začetku 20. stoletja pa se je s širjenjem ideje združništva (v Selško dolino jo je zanesel njen pobudnik in idejni vodja dr. Janez Krek, ki je obiskoval svojo v Selcih živečo mater) dokončno preoblikovalo v obrtno dejavnost. Tako je bila v decembru leta 1897 osnovana in 14. januarja naslednjega leta v združni register vpisana Gospodarska zadruga v Selški dolini, registrirana zadruga z omejeno zavezo, s sedežem v Selcih. V njej so se združili sodarji z Rudnega, iz Dražgoš, s Češnjice, iz Kališ, Selc in Ojstrega Vrha, za skupinsko delo pa jim je bila na voljo delavnica, ki je bila v združni lasti in se je nahajala v hiši na bivšem Markovčevem gruntu na Češnjici. Kot zanimivost povejmo, da je starejši in srednji generaciji Železnikarjev ta stavba bolj poznana kot Zadruga ali pa gostilna Jelenko, vendar že nekaj desetletij ne stoji več.

Poslanstvo zadruge, ki ji je načeloval posestnik na Rudnem Jakob Šolar, je bilo jasno in dokaj obširno, saj je bila njena naloga predvsem izboljšati

življenjske razmere in blagostanje članov. Takšen cilj je zadruga želela doseči tako, da je:

1. svoje člane oskrbovala z gospodarskimi potrebščinami vseh vrst, še zlasti z živino, krmo, semeni, gnojem, kmetijskimi stroji in podobnim, po najnižjih cenah,
2. po karseda ugodnih cenah prodajala pridelke in izdelke svojih članov,
3. bdela nad domačo obrtjo in skrbela za njen napredek, prav tako pa tudi za napredek kmetijstva,
4. na ustreznih mestih postavljala združna skladišča, mlekarne in nasploh vse za zadrugo in članstvo koristne pritikline.

Zaradi tako obširnega koncepta delovanja zadruge je kmalu prišlo do kresanja različnih mnenj, hotenj, želja in potreb članstva. Jasno je bilo, da so bili interesi nesodarjev, ki so bili povečini kmečki posestniki, povsem drugačni od interesov sodarjev, delavcev brez svojih posestev. Prav zato so se slednji leta 1902 od Gospodarske zadruge odcepili in ustanovili svojo zadrugo, ki so jo v združni register vpisali 29. decembra istega leta z imenom Sodarska zadruga za Selško dolino na Češnjici, registrirana zadruga z omejeno zavezo. Naloge novoustanovljene zadruge so opredelili ožje, kot so bile opredeljene pri predhodnici, saj so jih strnili v treh točkah: oskrbovanje članov s sodarskimi potrebščinami, razpečevanje sodarskih izdelkov ter postavljanje in vzdrževanje združnih skladišč. Vodstvi obeh zadrug sta si stavbo na Češnjici po uporabnosti razdelili na dva dela: Gospodarska zadruga je obdržala bivalne prostore, Sodarska pa je prevzela gospodarski del poslopja in ga preuredila v delavnico s skladiščem.

Odborniki novoustanovljene Sodarske zadruge so postali Valentin Demšar, Jakob Gartner, Alojz in Matevž Lotrič, Franc in Ivan Luzner, Ivan Marenk, Ivan Megušar, Franc Nastran, Aleš in Jakob Šolar, Luka Megušar, za načelnika pa so izvolili Lovra Eržena. Šele tedaj, z ustanovitvijo lastne zadruge, se je pričel pravi in hitrejši razvoj sodarstva v Selški dolini. Poleg skladišča na Češnjici je zadruga v letu

1907 zgradila še skladišče na Rudnem in kupila 40 oralov gozda, da bi lahko priskrbela les tistim svojim članom, ki niso imeli lastnih posestev.

Prva leta obstoja so bila seveda kritična in za novo zadrugo vse prej kot prijazna. Pestile so jo denarne težave, spopadala se je s pomanjkanjem delovne sile in tudi organizacijsko se je morala prilagajati splošni situaciji. Po prebrodenih kriznih letih pa je zadruga prav zaradi požrtvovalnosti članstva in sposobnega vodstva kmalu zaživela in s svojimi izdelki postala znana širom takratne države. Dnevno je sodar lahko zaslužil tri krone, kar je tedaj zadostovalo za preživetje celotne družine. Zaradi solidnosti izdelkov in dobrega poslovanja je promet naraščal, zato so počasi pričeli razmišljati o razširitvi in modernizaciji proizvodnega obrata. Zadruga je zato leta 1912 na mestu, kjer je svojčas stala Ožbiceva žaga ob pomoči Urada za pospeševanje obrti v Ljubljani zgradila novo stavbo, ki so jo s strokovnim znanjem takratnega ravnatelja inženirja Remca tudi opremili s Francisovo turbino za pridobivanje elektrike. Poleg tega je vodstvo zadruga z lastnimi sredstvi in z delnimi krediti nabavilo še vse takrat obstoječe stroje za potreben prehod od ročne k sodobni strojni obdelavi. Za uresničitev načrtov jim je Deželni odbor za gospodarstvo v letu 1912 nakazal 4 000 kron, v letu 1913 pa še nadaljnjih 2 000 kron podpore ob dejstvu, da jim je tudi država pomagala z odobritvijo 20 000 kron brezobrestnega posojila za dobo desetih let. Poleg stavbe, v kateri je bila velika sodarska delavnica, so postavili še žago venecijanko in celoten obrat poimenovali Centrala. Hidroelektrarna je proizvajala toliko električne energije, da je ob vseh potrebah združenih obratov lahko viške oddajala za razsvetljavo prebivalcem v bližnji okolici. V začetku naslednjega leta, meseca februarja in marca 1913, se je v proizvodnih prostorih zadruga odvijal tudi praktični strokovni tečaj, ki ga je vodil Rudolf Rontag z Dunaja. Sodarje je naučil iz hrastovega lesa po načrtih izdelovati posode večjih volumnov, vse do 5 000 litrov velike sode, kar v takratnem času ni bil ravno mačji kašelj. Rečemo lahko, da je zadruga po poti razvoja in napredka sto-

pala z zares velikimi koraki, vendar je njen razmah prekinil izbruh prve svetovne vojne.

Tedaj se je promet zadruga skoraj ustavil in težave so se nadaljevale tudi po končani vojni. Najprej se je bilo potrebno ponovno postaviti na lastne noge po škodi, ki je nastala zaradi medvojne ustavitve vseh dejavnosti obrata. Novoizvoljeni odbor, ki so ga sestavljali Tine Demšar, Anton Gajgar, Janez Megušar, Jakob in Peter Prevc ter Franc Šolar, njihov vodja Primož Lotrič in njegov namestnik Jurij Blaznik z nadzornim odborom v izvoljeni sestavi: Franc Lotrič, Jernej Nastran in Matevž Jelenc, so čakale odgovorne in vse prej kot lahke naloge. Ob pomanjkanju materiala in tudi delavcev so delavnico na Češnjici opustili, tista na Centrali pa je služila za izdelovanje redkih občasnih naročil. V njej so delali v glavnem sodarji, ki svojih hiš ali delavnic niso imeli, članstvo v zadrugi pa je lahko nasledil le eden od praviloma številnih potomcev umrlega združnika. Povojni časi so bili za sodarje in njihovo zadrugo res vse prej kot rožnati.

V času med obema vojnama so sodarji največ izdelovali sode iz klanega lesa za zelje, iz žagane- ga lesa in krajnikov so nastajali sodi za kolomaz in čreslovino, medtem ko za škafe, banje, čebre in podobno posodje enostavno ni bilo naročil. Za svoje potrebe je zadruga imela dve skladišči, v kateri so sodarji praviloma ob sobotah dovažali izdelke: iz Dražgoš in z Rudnega v skladišče na Rudnem, vsi ostali pa v skladišče v poslovni stavbi na Češnjici. Po opravljenem količinskem in kvalitnem prevzemu so nato sodarjem v pisarni izplačali celoten obračun ali pa le akontacijo, kar je bilo odvisno od sezone aktualnosti prevzetih izdelkov. Zadruga je nato sode in ostale izdelke dobavljala kupcem z lojtrskimi vozovi, na katere so lahko naenkrat naložili tudi več kot dvesto sodov po petdeset litrov. Za nakladanje je bilo potrebno vsaj pet ljudi, ki so pozimi v snežnih razmerah sode v enakem številu naložili na vprežne sani, namesto na voz. Odprema je namreč v odvisnosti od naročil potekala nemoteno, ne glede na letni čas in vremenske razmere.

Po začetku druge svetovne vojne je delovanje

zadruga močno upadlo in po letu 1942, ko so zadružne knjige ostale prazne, tudi povsem zamrlo. Ponovno je oživel šele po osvoboditvi, ko se je bilo treba nasloniti na nove moči in je zato zadruga oktobra leta 1945 v imenu sodarskih vajencev vojaško oblast celo zaprosila za oprostitev vojaške obveznosti. V začetku naslednjega leta je odbor zadruga na sestanku 4. februarja že razpravljal o možnostih združitve s Sodarsko zadrugo Železniki in nato tudi skupne pridružitve k Lesnoproduktivni zadrugi na Češnjici. Združitev je bila 16. decembra istega leta res vpisana v zadružni register pri okrožnem sodišču v Ljubljani, formalno pa opravljena šele 1. oktobra naslednjega, 1947. leta.

Ob vrnitvi v zgodovino nekaj desetletij nazaj namreč vidimo, da je bila 16. decembra leta 1910 poleg Sodarske zadruga na Češnjici v takratnem zadružnem registru cesarsko-kraljevega deželnega kot trgovskega sodišča v Ljubljani vpisana tudi Sodarska zadruga v Železnikih, registrirana zadruga z omejeno zavezo. Pobudniki in ustanovitelji, vsi po vrsti liberalno usmerjeni, so tudi gospodarsko hoteli konkurirati vse večjemu klerikalnemu vplivu na vseh področjih življenja v Železnikih, ki so tedaj utripali v umirjenem ritmu podeželskega trga. Moči so v ta namen združili Karel Dolenc, trgovec in posestnik, Gabrijel Thaler, trgovec, gostilničar in posestnik, Josip Globočnik, lesni trgovec in posestnik, Jakob Dermota, usnar in posestnik, Ivan Jaške, trgovski sodružbenik, Ivan Demšar, lesni trgovec in posestnik, ter nadučitelj Melhior Dolenc, vsi domačini iz Železnikov. Pod svoje okrilje so vzeli vse tri takratne železnikarske sodarje, ki so bili sposobni in vešči svoje obrti, vendar brez posestev ter potrebnega denarja za obratna sredstva. V Pravilniku za delovanje zadruga je pobudnik za njeno ustano-vitev in prvi načelnik Karel Dolenc zapisal, da je namen zadruga:

- a) razpečevati sodarske izdelke svojih članov,
- b) oskrbovati svoje člane z gospodarskimi potrebščinami, ki so potrebne pri njihovi sodarski dejavnosti,
- c) ustanavljati in vzdrževati zadružna skladišča,

- d) pospeševati sodarstvo pri članih s skrbjo za snovanje naprav za napredek sodarstva svojih članov in jim dajati v teh zadevah koristne nasvete.

Ko je bil naslednje leto na občnem zboru namesto umrlega Ivana Demšarja v načelstvo izvoljen železnikarski sodar Ferdinand Šmid, so iz Dražgoš kmalu poklicali izkušenega sodarja Tomaža Lotriča. Ta naj bi kot predelavec vodil delo in obenem poskrbel za nujni tehnološki napredek, saj naj bi sodarji pričeli izdelovati tudi boljše posodo in ne le najenostavnejše sode za živila in kolomaze. Delo naj bi potekalo v skupni delavnici, v dotedanjem skladišču za les in lesne polizdelke v bližini plavža v zgornjem koncu Železnikov, ki ga je zadrugi v najem oddal Anton Globočnik in v katerega se je po ukinitvi delavnice v letu 1959 in selitvi sodarjev na Češnjico kasneje s svojo proizvodnjo preselila Tehnica. Zadruga je s takšnim organiziranjem in delom lepo zaživela pa tudi njeno članstvo je zlasti prvo leto hitro naraščalo. Preživljala je vzpone in padce, s poslovanjem pa je nadaljevala tudi med drugo svetovno vojno, vse do kasnejše združitve s Sodarsko zadrugo Češnjica v novo Lesno zadrugo na Češnjici. Podatkov o članstvu in poslovanju v vojnem obdobju na žalost ni, sejna knjiga pa je prav tako zaključena z letom 1941. Načelnika zadruga Karla Dolenca so namreč Nemci izselili, zato se je kot dokument časa ohranil le zadružni blagajniški dnevnik.

Po končani drugi svetovni vojni je delo zadruga ponovno zaživel in se razmahnilo. Kot rečeno, sta se po pobudi vodstva Lesne zadruga na Češnjici obe sodarski zadrugi, tako Češnjica kot Železniki, sklenili združiti. Pod okriljem Lesne zadruga Češnjica sta v njenem okviru pričeli poslovati kot samostojna sodarska odseka z lastnim odborom. Vodja odseka na Češnjici je bil režijski delavec, v Železnikih pa sprva honorarni in tako je ostalo tudi po reorganizaciji Lesne zadruga v Kmetijsko zadrugo leta 1948. Sodarji so tedaj prešli v sklop Kmetijske zadruga Češnjica, kasneje, leta 1953, pa so oba sodarska odseka združili v enega, ki je ob združitvi štel 33 članov: 22

iz odseka Češnjica in 11 iz odseka Železniki. Sodarji odseka na Češnjici so v začetku večinoma delali doma, člani odseka iz Železnikov pa so si dogradili skupno delavnico, v kateri so sode in ostale izdelke izdelovali vsak zase in z lastnim ročnim orodjem. Naročila, ki so jih dobivali, so železnikarskim sodarjem v izdelavo količinsko razdelili po vnaprej dogovorjenih kvotah, odvisnih od znanja, kvalitete dela in tudi števila družinskih članov, življenjsko odvisnih od zaslužka posameznega sodarja. Pravo skupinsko delo je ponovno zaživelo v stari sodarski delavnici na Centrali jeseni leta 1947, kjer naj bi se v čim širšem krogu že izkušenih sodarjev izučili sodarstva predvsem mlajši ljudje. Pričeli so z izdelki iz trdega lesa, hrastovimi sodi do prostornine 1 000 litrov in kadmi za namakanje, poleg tega pa so iz lesa krajnikov in iz podmetrnega lesa smreke ali jelke žagali tudi doge za sode.

Za sodarje se je že po nekaj letih izučilo veliko mladih ljudi in stara delavnica je postala premajhna. Ker so želeli nekam namestiti tudi starejše in izkušene člane, ki so delali še doma, so združeni zadružniki v ta namen v letih 1951 in 1952 na Centrali zgradili novo sodarsko delavnico. Že predhodno, leta 1949, je večina sodarjev opravila strokovne izpite za poklic sodar, med njimi tudi tisti starejši na osnovi desetletne prakse. Izkoristili so ponujeno priložnost, saj vsi, ki so se po letu 1913 ukvarjali s so-

darsko dejavnostjo, takšne možnosti za pridobitev kvalifikacije enostavno niso imeli. Lahko rečemo, da je v teh povojnih letih sodarstvo v Železnikih in na Češnjici doživljalo ponovno pomlad in svoj polni razcvet.

Ob podrobnejšem spremljanju obeh opisanih sodarskih zadružnih tokov zapišimo, da je tedaj teklo že četrto desetletje, odkar so se v Selški dolini pričela združevanja v različne zadružne organizacije, tako da so na njenem območju poleg omenjenih obstajale tudi še razne druge: gospodarske, obrtne, kmetijskopospeševalne, pašne in hranilno-posojilne zadruge, celo električna strojna ter čevljarska stabili med njimi. V njihovih odborih so se domačini usposabljali in pridobivali vodstvene izkušnje, zraven pa spoznavali vse prednosti zadružnega gospodarjenja in njegove koristi za posameznike s svojim lastnim gospodarstvom. Skozi vsa ta desetletja se je tako zadružna miselnost globoko zakoreninila v ljudeh in postala del njihovega vsakdana.

Takšna miselnost je tudi več naprednih gozdnih posestnikov in delavcev napeljala k razmišljanju o sodobnem organiziranju in rentabilnejšem gospodarjenju z lesom, največjim naravnim bogastvom, ki so ga predstavljali in ga še predstavljajo gozdovi v Selški dolini. Prav posestnike in gozdne delavce je gospodarska kriza konec dvajsetih in v začetku tridesetih let še posebej hudo prizadela, saj so se

Sodarji iz Železnikov, fotografirani leta 1956 pred delavnico pri plavžu.
Avtor neznan

na njihov račun s posredništvom najbolj okoriščali brezštevilni mali trgovci z lesom. Od prodaje jim ni ostalo niti toliko, da bi z izkupičkom poplačali stroške dela. Ker gozdno in lesno gospodarstvo v tem času sploh še ni bilo združno organizirano, bi jim praviloma morala pomagati Zadruga zveza ali pa Zveza slovenskih zadrug v Ljubljani. Zvezi vzorčnih pravil za organiziranje in razvoj združništva na gozdarsko-lesnem področju enostavno nista imeli, zato jih tudi posredovati nista mogli, kaj šele, da bi prizadetim pametno svetovali. Zato so bili prepuščeni izključno svoji iznajdljivosti in idejam, ki so se kmalu pričele iskriti in botrovati zamisli o ustanovitvi lastne zadruge.

Za širitev zamisli in njeno realizacijo so kmetom – posestnikom, priskočili na pomoč tudi izobraženi rojaki, ki sicer niso živeli v Selški dolini, a jim je to narekovala navezanost na rojstni kraj in skrb za domače ljudi. Njihovi obiski v domačem kraju so bili priložnost za srečanja, kjer so skupaj razpravljali o načinih za boljše in smotrnejše upravljanje z gozdovi, za modernejšo obdelavo in industrijsko predelavo lesa, kar vse bi povečalo zaposlenost, izboljšalo zaslužek ter omogočilo boljše življenje ljudem, živčim v njihovi dolini. Iz kroga teh ljudi so za zaupnika izbrali domačina Alojza Žumra, inženirja in strokovnjaka gozdarsko-lesne stroke, ki je bil takrat upravitelj škofijskih posestev na Štajerskem, v Nazarjah in v Mozirju. K njemu so se v velikem številu zatekli po nasvet in pomoč mnogi posestniki, gospodarji in delavci iz Železnikov in okolice. Med njimi so bili Niko Žumer in Janko Kemperle iz Železnikov, Ivan Prezelj iz Davče, Tone Demšar iz Martinj Vrha, Franc Jelenc iz Smoleve, Filip Gartner, Janko Jelenc in Groga Šmid iz Dražgoš, Urh Demšar z Rudnega ter Polde Nastran in Jakob Prevc s Studenega, ki je bil tudi poslovodja in načelnik Sodarske zadruge na Češnjici. Po prigovarjanju Franca Kemperla s Češnjice, ki je že leta 1934 brezuspešno poskušal ustanoviti lesno zadrugo, si je inženir Žumer v njihovem imenu zadal nalogo s svojim znanjem, izkušnjami in vizijo poznavalca izoblikovati primerno zamisel, po kateri bi nato na zdravih temeljih zgradili takšno gospo-

darsko organizacijo, ki bi kar najbolj uresničevala želje, predhodno izražene v nevezanih pogovorih ob priložnostnih obiskih izobražencev v rodnem kraju. Inženir Žumer si je zato zamislil obliko zadruge z nekaterimi posebnostmi:

1. namen nove organizacije naj bi bil predvsem smotrnejša gojitev in izkoriščanje gozdov, obenem pa tudi pospeševanje lesne obrti in industrije s posodobitvijo obdelave lesa,
2. nova zadruga naj bi bila organizirana na trdnih osnovah, ki bi zagotavljale maksimalni gospodarski napredek in kar največjo korist za svoje člane,
3. združevala naj bi gozdne posestnike kot gojitelje, negovalce in uporabnike gozdov, žagarske obrtnike kot predelovalce gozdnih sortimentov ter gozdne in lesne delavce kot neposredne izvajalce teh opravil; ker naj bi pred pomembnimi veletrgovci nastopali samostojno in z velikimi količinami, prekupevalci z lesom in lesni trgovci v zadruzi ne bi bili zaželeni,
4. poslovanje zadruge naj bi določala pravila; med njimi naj bi bilo zanimivo pravilo, da zadruga les od svojih članov prejema na t. i. nečvrsti račun; les nato obdela in proda, dejanskemu lastniku pa izplača pripadajoči izkupiček, zmanjšan za manipulativne stroške in stroške obdelave,
5. član zadruge naj bi postal polnopraven po vplačilu članskega deleža v znesku 1 000 takratnih dinarjev in s prevzemom petkratnega jamstva na to vsoto; takšna višina deležev je bila določena zato, da bi zbrali čim več lastnih sredstev, potrebnih za zagon in likvidno poslovanje zadruge, saj so bili krediti zelo dragi in še težko jih je bilo najeti.

Vsa ostala pravila za delovanje zadruge naj bi bila seveda oblikovana v skladu s splošnimi organizacijskimi pravili, izdelanimi po določilih tedaj veljavnega zakona o zadrugah in združništvu. Zadruga bi lahko pričela z delovanjem, vendar je bilo za njene proizvode potrebno zagotoviti še najbolj pomemben dejavnik – tržišče. V težki situaciji, kakršna

je bila sredi tridesetih let pri nas, se je bilo potrebno znajti – tako ali drugače. Proti Italiji, ki je za Selško dolino predstavljala najpomembnejše in hkrati tudi edino tržišče, so bile zaradi okupacije Abesinije uvedene gospodarske sankcije in zato je bil vsak izvoz lesa v to državo ustavljen. Na žagah po vsej dolini so se pričele kopičiti zaloge rezanega lesa, prodaje ni bilo, s tem pa tudi ne potrebnega denarja za sklenitev reprodukcijske verige. Potrebno je bilo najti izhod iz nezavidljive situacije in preseči okvire ozkosti in odvisnosti od enega samega tržišča, zato je v ta namen inženir Žumer predvidel ustanovitev takšne oblike združne prodajne organizacije, v katero bi se lahko poleg podobnih zadrug vključevala tudi velika gozdna posestva s svojimi industrijskimi obrati iz vse Slovenije. Tako bi se zavarovali pred lesnimi trgovci, ki bi s svojo lakomnostjo kaj hitro ogrozili obstoj posameznih zadrug, obenem pa bi lahko združniki sami prodrli na zanimiva sredozemska tržišča. Posledica takšne zamisli je bila kasnejša ustanovitev združne prodajne organizacije MARAD in njene poslovalnice na reškem Sušaku, s katero je takrat novoustanovljena Lesnoproductivna zadruga za Selško dolino, registrirana zadruga z omejeno zavezo, globoko posegla v slovensko gozdno-lesno gospodarstvo in na široko združno razgibala manjše gozdne posestnike in delavce.

Pa ne prehitvajmo dogodkov in pojdimo lepo po vrsti!

Inženir Žumer, v imenu Sodarske zadruge na Češnjici njen načelnik Jakob Prevc, poleg njiju pa še nekateri že omenjeni posestniki so 12. aprila 1936 na sestanku pri Žumru v Železnikih sklenili, da bodo šele na letnem sodarskem zboru v širšem zboru razpravljali o nujnih ukrepih, potrebnih za odpravo težke gospodarske situacije. Sodarska zadruga sama ni zmogla prevzeti odgovorne naloge organiziranja in ustanavljanja nove zadruge, o alternativni za reševanje te odgovorne in tvegane naloge pa se zaenkrat tudi še niso dogovorili. Končna odločitev je padla slaba dva meseca kasneje, 3. junija, na vsakoletnem sodarskem izletu. Tokrat so se odpravili v Sušo, kamor so povabili tudi goste,

med katerimi so bili inženir Alojz Žumer, profesor Jakob Šolar in Niko Žumer. Po končani maši v spomin na umrle sodarje se je razvila živahna debata na temo gospodarske krize v dolini in o možnostih za njeno razrešitev. Profesor Šolar je Nika Žumra javno in odločno pozval, da je ustanovitev lesne zadruge njegova naloga, vsi zbrani pa so njegov poziv z odobravanjem sprejeli in Žumra kot zares najprimernejšega za prevzem odgovornosti tudi podprli.

Organizator, ki je nato osnoval pripravljalni odbor za ustanovitev Lesnoproductivne zadruge za Selško dolino, je bil tako izbran. Pod vodstvom Nika Žumra so pričeli s propagandnim delom za pridobivanje članov preko javnih sestankov v Selcih, Dražgošah, Martinj Vrh, Ojstrem Vrh, Podlonku, na Rudnem in na Češnjici. Zbrali so nekaj manj kot devetdeset prijav, vendar je vse pogoje za včlanitev s plačilom članskega deleža vred izpolnjevala le tretjina prijavljenih. Prav ta tretjina je predstavljala tudi ustanovitelje, ki so na občnem zboru 2. januarja 1937 sprejeli pravilnik Lesnoproductivne zadruge z omejenim jamstvom Češnjica. Za prvega načelnika in poslovodja je bil izvoljen Niko Žumer, posestnik iz Železnikov, odborniki so postali Urh Demšar, Rok Šolar in Jože Žbontar, vsi posestniki z Rudnega, ter Janez Prevc, posestnik s Studenega, v nadzorstvo pa so bili imenovani Anton Demšar iz Martinj Vrha, Filip Gartner iz Dražgoš in Peter Mesec s Češnjice. Nepolna dva meseca kasneje, 24. februarja 1937, so zadrugo registrirali in združno upravno pisarno imeli v hiši Nika Žumra, ki je prevzel organizacijo in vodenje njenega poslovanja. Njegova desna roka je postal Janko Kemperle, usposobljeni nameščenelec lesne stroke, zadolžen za knjigovodska, pisarniška in trgovska opravila, ustanovnim članom pa so se priključili še Anton Demšar s svojo žago venecijan-ko v Zadnji Smolevi, Filip Gartner in Gregor Šmid z žagama na Rudnem ter Franja Veber s parno žago na Češnjici in sodarska zadruga z žago prav tam. Strojni park štirih venecijank in enega polnojarmenika je namreč zadrugi omogočil zagon in začetek takojšnjega poslovanja, del manjkajočih obratnih sredstev, ki so bila poleg članskih deležev še po-

trebna za ta namen, pa je zadrugi kot akontacijo na blago dodelil sam inženir Alojz Žumer, idejni vodja celotnega projekta. Lastnih sredstev je kljub zvrhani meri naklonjenosti za skupno stvar še vedno primanjkovalo, zato sta upravni in nadzorni odbor zadruga sklenila najeti sicer drago posojilo za stalna obratna sredstva. Po treh neuspešnih poskusih s prošnjami najprej pri Zadrugi zvezi v Ljubljani, nato pri Zadrugi gospodarski banki v Ljubljani in še pri podružnici Zdruga gospodarske banke v Kranju jim je šele v četrtem poskusu uspelo pri Kreditni banki Ljubljana. Po posredovanju bančnega prokurista Antona Janežiča, ki so ga predhodno natančno seznanili z novoustanovljeno zadrugo in njenimi načrti, jim je banko končno uspelo prepričati, da jim je prisluhnila. Posodila jim je potrebni denar in zanje odprla tekoči račun, celotno posojilo pa zavarovala z menico, ki jo je v imenu zadruga kot akceptant podpisal njen načelnik, kot žiranti pa člani obeh odborov, upravnega in nadzornega, od katerih le eden ni izpolnjeval pogojev, določenih z zakonom o kmečki zaščiti. Po tem zakonu je namreč Privilegirana agrarna banka v dvanajstletno odplačilno dobo s triodstotnimi obrestmi prevzela vse dolgove, ki so jih imeli kmetje zaradi predhodnih kreditov pri domačih bankah in posojilnicah. Tako so bili posamezniki kot kreditorejmalci sicer zavarovani pred prisilno izterjavo, a jim je bila na ta način odvzeta kreditna sposobnost, najpomembnejši element vsakega nadaljnjega poslovanja.

Po opravljenih vseh organizacijskih formalnostih, registraciji, zagotovitvi prostorov za delo in odobritvi obratnih sredstev je zadruga pričela s poslovanjem. Njena prva in najpomembnejša naloga je bila s prostovoljnim združevanjem članstva zgraditi fleksibilno organizacijo, ki bi bila v vsakem trenutku sposobna korenito spreminjati gozdno-lesno gospodarstvo in delo na tem področju, druga pa po zadrugnih pravilih organizirati poslovanje zadruga tako, da bi njeni člani lahko nemudoma pričeli s smotrnim izkoriščanjem gozdov, obdelovanjem lesa in pripravo na izvoz. Od članov so za dosego teh ciljev zahtevali, da svojo miselnost podredijo najviš-

jim interesom zadruga skupnosti, lastne koristi pa postavijo šele na drugo mesto. Ker je zadruga zajemala območje celotne doline, je bilo zaželeno pozabiti na zgodovinska krajevna nasprotja in obenem kar najbolj krepiti združevanje kot temeljni kamen bodoče industrije. V imenu proizvodnih in prodajnih rezultatov, temelječih na neusmiljenih zahtevah tržišča, so morali člani upoštevati tudi navodila zadrugnih organov za delo in gospodarjenje z gozdovi, vsi ti ukrepi skupaj pa naj bi dolini prinesli takšno stopnjo blaginje, kakršne kmetijstvo samo ni zmoglo zagotoviti.

Lesnoproductivna zadruga naj bi bila s svojo organizacijo in delovanjem nekakšna protiutež kapitalistično organizirani škofjeloški lesni industriji, locirani ob tamkajšnji železniški postaji, ki je v svojih rokah imela vse niti takratne lesne trgovine na področju Škofje Loke skupaj z obema dolinama, Selško in Poljansko. Za ustrezno upiranje tako močnemu nasprotniku pa je Lesnoproductivna zadruga nedvomno zares potrebovala trdne temelje za poslovanje in močno organizacijo, ki jo je bilo potrebno nenehno dograjevati in še izboljševati.

Že ustanovitvena ideja je definirala zadrugo kot izvozno orientirano podjetje, v katerem bi morale žage les razrezovati bistveno bolj kvalitetno, kot so ga doslej. V tej končni fazi proizvodnje bi morali pričeti s paralelno obdelavo, ob tem pa naj bi obdelovance tudi prizirali in čelili. Vse ostalo poslovanje je namreč že v fazah pred razrezom temeljilo na največji možni meri poštenja, ki je izključevalo takšna in drugačna "nategovanja" med prisotnimi v celotnem ciklusu. Pri odkupu lesa so organizirali natančen prevzem v gozdu, sledila je še natančnejša izmera vsake pošiljke s prevzemom v skladiščenje, kot posledica pa seveda točen obračun in izplačilo. Za uspešno poslovanje zadruga so bile poleg vsega drugega še kako pomembne vse pozitivne osebnostne kvalitete Leopolda Gartnerja, ki je opravljal meritve, obračunovalke Julke Kemperle in seveda izkušenega strokovnjaka Janka Kemperla. Tega leta se je v zadrugo kot prvi med delavci včlanil Anton Rihtaršič s Studenega, svojo hlovino pa je v za-

družni razrez in vnovčenje kot prva oddala Marija Mohorič, po domače Trojarca z Golice. Za okrogli les je od zadruga dobila obračunano po kubičnem metru približno četrtino več, kot bi dobila zanj na železniški postaji v Škofji Loki, pa še tja bi ga morala sama dostaviti. Zadruga se je tako že v prvem letu delovanja izkazala z dobrim poslovanjem, več kot pozitivne številke pa so članom pomenili organizacijski uspehi, glede katerih so izrekli enotno sodbo: "Že samo zaradi doseženega poštenega prevzema v gozdu je bilo vredno ustanoviti zadrugo!" In ravno poštenje je bilo tisto, ki je največ pripomoglo k pridobljenemu velikemu zaupanju in zavidljivemu ugledu zadruga v celi Selški dolini pa tudi širše.

Naslednje leto, leto 1938, je bilo organizacijsko, proizvodno in prodajno gledano samo logična nadgradnja predhodnega. Naraslo je število članov in zaposlenih, povečal se je obseg poslovanja, na novo včlanjeni gozdni posestniki pa so v zaposlitev priporočali tudi svoje potomce, kar kaže na veliko zaupanje in usodno povezanost z novonastalo zadrugo. Gospodarska situacija v dolini se je izboljšala, še nedavno močno prisotno malodušje prebivalstva je izpuhtelo, optimistično vzdušje z občutkom zmernega blagostanja pa je pljusnilo tudi preko meja Selške doline. Zelo zgovoren pokazatelj takšnega stanja je bil stavek spoštovanega škofjeloškega meščana, sodnika Antona Černeta, ki ga je glasno izrekel ob neki priliki: "Kaj le ste v Selški dolini storili, da je utihnil boben za prisilne dražbe, ki se je prej tako često oglašal?!" Kontinuirano izboljševanje je bilo opazno tudi v tretjem, 1939. letu, in prav tako v naslednjem zadrugnem poslovnem letu, letu 1940, ko je potekel mandat ustanovnemu upravnemu in nadzornemu odboru. V zadrugo so s Črnega Vrha, Jezerskega in Gorij prihajale prošnje za pomoč pri ustanavljanju in razvoju podobnih podjetij, iz Poljanske doline pa poleg tega tudi prošnje posameznikov za individualno članstvo v njej. Vodstvo zadruga se je na klice redno odzivalo in v teh krajih prirejalo sestanke, na katerih so zadrugni predstavniki pojasnjevali njeno organizacijo in poslovno delovanje.

V času priprav na občni zbor leta 1940, ko se je

mandat ustanovitvenemu vodstvu počasi iztekal, je načelnik Niko Žumer zadrugo obvestil, da v prihodnjem mandatnem obdobju ne namerava več kandidirati. Menil je, da je s svojim delom dodal zadosten delež pri organiziranju in utrditvi lesne zadruga na njeni poti do pozicij, kakršne sedaj zavzema, saj bi se v bodoče rad posvetil svojemu poklicu, ki pa seveda z gozdarsko ali lesno stroko nima kaj dosti skupnega. Tudi količine zadrugnega lesa v obratovanju so bile tega leta že ogromne in so vodilne v zadrugi zaposlovale v tolikšni meri, da načelstva enostavno ni bilo več mogoče opravljati kot častno funkcijo, pač pa ga je bilo potrebno sistemizirati v konstantno delovno razmerje. Zato so zadrugniki med pripravi na zborovanje izdelali predlog poslovanja v prihodnje, izbrali kandidata za novega načelnika in nato na občnem zboru v upravo izvolili naslednje može: načelnik in poslovodja je postal Janez Prevc, posestnik s Studenega, za tajnika so izvolili Janka Kemperla, privatnega uradnika, za člane upravnega odbora so potrdili Franca Bernika, kmeta iz Podlonka, Antona Demšarja, kmeta iz Martinj Vrha, Urha Demšarja, sodarja z Rudnega in Roka Šolarja, gozdnega čuvaja z Rudnega; poleg njih pa so bili v nadzorni odbor imenovani še Luka Markelj, Janez Trojar in Niko Žumer. Zadruga je bila po novi konstituciji nared za nove izzive, čeprav je bilo povsod, tudi na omenjeni zadrugni skupščini, že čutiti pretečo vojno nevarnost, ki je vsej tedanji konjunkturi v lesni stroki navkljub dosežene ugodne rezultate poslovanja kar nekako zameglila. Nova uprava je sklenila tudi preseliti zadrugne pisarne v hišo Leopolda Gartnerja na Češnjici in iz ustvarjenih skladov nakupiti vso potrebno pisarniško opremo.

Med drugo svetovno vojno so nemški okupatorji na Gorenjskem in tako tudi v Selški dolini zavladali s civilno upravo. Lesnoproductivni zadrugi so spremenili ime v Holz produktive Genossenschaft m. b. H., njena pravila prevedli v nemščino in Janeza Prevca preimenovali iz načelnika zadruga v njenega komisarja. Delovanje zadruga med vojno ni prav dobro poznano, saj se ve le, da so hlodovino nabavljali v dodeljenih kontingentih in jo nato pro-

dajali kupcem, ki so za deske dobivali dobavnice, t. i. Bezugscheine. Po osvoboditvi pa se je zadruga hitro prilagodila novim razmeram, s 1. julijem 1945 je pričela obnavljati opravila v gozdovih in dela pri predelavi lesa ter s prodajo blaga zagotavljati dotok denarnih sredstev. Sečnjo v gozdu je opravila še v spomladanskem času in s tem mnoga območja v Sloveniji gospodarsko prehitela za skoraj celo sezono. Vsesplošnega pomanjkanja zato ljudje v dolini niso občutili v tolikšni meri kot druge po deželi.

Število članov zadruge je naraščalo in v delovnem razmerju z zadrugo je bilo vedno več ljudi, ki so bili večinoma tudi njeni člani. Vendar so bili to le delavci, ki niso bili deležni dodatka za gospodarski uspeh, kot so ga prejeli ostali združni člani, gozdni posestniki. V zadrugi sta se tako izoblikovali dve vrsti članov: "zadružniki delavci" in "zadružniki s hodi", kar je bil že znak bodočih nesoglasij in zelo verjetnih motenj v poslovanju zadruge. Zadrugne skupščine 28. aprila 1946 se je udeležilo le nekaj več kot polovica članov, ki so v želji po spremembah sprejeli sklep o pridružitvi Sodsarske zadruge Železniki in Sodsarske zadruge Češnjica k Lesnoproductivni zadrugi Češnjica. S tem sklepom sta se v razširjeni zadrugi združili sodarska in žagarska obrt ter tako kot glavnina lesne dejavnosti v dolini postali povezani v enotno gospodarsko in proizvodno organizacijo. Na skupščini so iz imena organizacije črtali pridevnik "produktivna", zato je bila zadruga odtlej imenovana Lesna zadruga z omejenim jamstvom za Selško dolino na Češnjici in z novim imenom nekaj kasneje, 16. decembra istega leta, vpisana v ustrezni register. V primerjavi z lesnimi zadrugami druge po Sloveniji je bila zadruga na Češnjici s svojim načinom organiziranja članstva nekakšna predhodnica kasnejšega pojava samoupravljanja, saj njeni člani niso bili samo gozdni posestniki, pač pa v zadrugi tudi stalno zaposleni delavci.

Po nekaterih spremembah v upravnem odboru so z novim, svežim vetrom v jadrih pričeli z investiranjem. Žago venecijanko, stoječo ob zgradbi Sodsarske zadruge in elektrarne, so odstranili in zgradili polnojarmeniški obrat z dvema cirkularkama. Uči-

nek vodne turbine so povečali tako, da so odvodni kanal elektrarne poglobili in razširili, na pogon elektrarne pa priključili po ugodni ceni kupljeni in generalno obnovljeni polnojarmenik znamke Max Huette. Zmogljivost žage so na ta način bistveno izboljšali, kar so v prvi vrsti narekemale količine v razrez pripeljanega okroglega lesa; te so se od leta 1940 kar štirikratno povečale, od 3 200 do preko 12 000 kubičnih metrov na letnem nivoju. V naslednjem letu, letu 1947, so na žagi Podzavrnik v Selcih montirali polnojarmenik, Janko Kemperle jim je prodal Kemprlovo parno žago, zgradili pa so tudi novo zabojarno in dogradili sodarsko delavnico v Železnikih pri plavžu. Tako je inventurno stanje Lesne zadruge Češnjica ob zaključku tega leta izkazovalo zavidljivo imovino, ki so jo poleg tovarnjakov in opreme dopolnjevale še mnoge pomožne naprave na obratu Centrala. Lesna zadruga na Češnjici je tedaj štela rekordno število 462 članov in se sproti prilagajala splošno veljavnim spremembam v združni organizaciji, kar pa vseeno ni moglo zadržati postopnega prehajanja proizvajalcev lesne dejavnosti v moderne oblike industrijskega združevanja. Tudi sama se je v duhu časa počasi pričela spreminjati v industrijsko podjetje s skoraj 170 zaposlenimi.

V letu 1948 so z direktivami državnega vrha in v duhu tedanje socialistične usmeritve gospodarjenja pričeli izvajati reorganizacijo združništva in pri teh spremembah tudi Lesna zadruga za Selško dolino ni bila izvzeta. Področje njenega delovanja so razdelili na devet novoustanovljenih kmetijskih zadrug, ki so poleg osnovne kmetijske prevzele tudi vse dejavnosti Lesne zadruge, se pravi nakup in razrez hlodovine pa tudi predelavo in prodajo žaganega lesa. Poleg tega je vsaka od novoustanovljenih zadrug Lesni zadrugi prevzela še združne člane na svojem območju, skupaj s pripadajočimi gozdnimi površinami in tam stoječimi žagarskimi obrati. Zadruga, ki je tedaj štela natanko 464 članov, je sklep o reorganizaciji prejela na svoji skupščini 4. julija 1948, po državnem dekretu ustanovljene kmetijske zadruge pa so bile odslej v Davči, Sorici, Martinj Vrh, Dražgošah, Selcih ter Zgornji Luši, na Zalem

Logu, Bukovici in na Češnjici, kjer je na območju Kmetijske zadruga Češnjica ostalo le še 243 članov s pripadajočimi površinami 4 007 hektarov gozdnih površin. V sklopu zadruga so organizirali tri odseke: kmetijskega s področji poljedelstva, živinoreje, sadjarstva in trgovine, prometno-kreditnega ter gozdno-lesnega, ki je z gozdno dejavnostjo, s sodarskimi in žagarskimi obrati, zabojarno in mizarno hkrati tudi edina veja v drevesu razvoja ob spremljanju pričujoče zgodovine nastanka Alplesa.

Novoustanovljena Kmetijska zadruga Češnjica z omejenim jamstvom je od Lesne zadruga prevzela vse obrate na Češnjici in v Železnikih ter tako med vsemi novoustanovljenimi zadrugami v Selški dolini postala najmočnejši lesni industrijski obrat. Načelstvo je prevzel Janez Prevc, ki je bil nazadnje upravnik Lesne zadruga, preden se je ta razdelila na kmetijske zadruga. Po odločitvi državnega gospodarskega vrha so že v naslednjem letu pričeli širitev z gradnjo novih obratov za končno predelavo lesa in s prezidavo obstoječega lesenega dela zabojarne, leto kasneje, 1950. leta, pa še z dograditvijo garaž, mehanične delavnice, skladišča za tekoča goriva in začeto novogradnjo kotlovnice s komorami za sušenje lesa. V kotlovnici so nameravali montirati tudi električni generator, ki bi mizarsko delavnico oskrboval z energijo, potrebno za pogon strojev v procesu izdelave stavbnega, kasneje pa tudi sobnega pohištva, medtem ko bi za dovoz surovin in odpremljanje izdelkov služil vozni park, ki je v tistem času štel že pet kamionov. V tako urejenih in organiziranih obratih so tega leta izdelovali žagan les, sode, zaboje in okenske elemente, lesni odsek Kmetijske zadruga pa je poslovanje zaključil s solidnim dobičkom. Razvoj s širitvijo se je nadaljeval tudi leta 1951 na Centrali z dokončno izgradnjo kotlovnice, montažo parne lokomotive in gradnjo sodarske delavnice, pričeli pa so tudi z zidavo združnega doma na Češnjici. Proizvodni program se glede na preteklo leto ni spreminjal; večje količine naročil okenjskih elementov so celo počasi presahnile in zato je mizarna izdelovala pretežno uslužnostna naročila. Pomenljiv je podatek, da je združni lesni odsek ob

sicer manjšem prometu zabeležil večji dobiček kot prejšnje leto.

V kronologiji dogodkov je naslednjega leta, leta 1952, sledilo povečanje zabojarne in zagon lokomotive z generatorjem, montaža prve sušilne komore za les, obenem pa še izgradnja skladišča sodarskih izdelkov v Železnikih. Za investicije so porabili velik del doseženega dohodka in s 138 zaposlenimi ter 13 vajenci proizvodni program razširili še na sobno pohištvo in kuhinjske garniture. Leta 1953 so nadaljevali z gradnjo kotlovnice, ureditvijo skladišč in podaljšanjem zabojarne, po posameznih obratih pa pričeli vgrajevati tudi naprave za odsesavanje in odzračevanje. Proizvodni program so razširili in obogatili s paletami izdelkov, ki so jo predstavljale šivalne omarice, stojala za revije, telefonske poličke, mizice vseh vrst, obešalniki, ohišja za radioaparate in celo čebelji panji. Promet se je povečal, z njim pa tudi število zaposlenih, ki je v tem letu doseglo število 210.

Spremembe, ki jih je narekoval nov, drugačen družbeni ustroj, Kmetijske zadruga Češnjica in zaposlenih v njenem gozdno-lesnem odseku seveda niso obšle. Drugje po Sloveniji so bili zaradi prenosa gospodarjenja z vrhov podjetij v njihovo bazo prvi delavski sveti ustanovljeni že v letih 1949 in 1950, v Kmetijski zadrugi Češnjica pa je od vseh organov iz "baze" poleg upravnega in nadzornega odbora obstajala samo skupščina združnikov, ki je zasedala le enkrat letno in takrat oba odbora tudi na novo izvolila. V upravnem odboru, ki je bil pristojen za reševanje vseh pomembnih vprašanj zadruga, so imeli večino kmetje, podobno pa je bilo tudi stanje v nadzornem odboru; razumljivo je torej bilo, da takšen način upravljanja ni ustrezal interesom delavcev, zaposlenih v združnem gozdno-lesnem odseku. Zato so 4. aprila 1954 na rednem letnem občnem zboru zadruga vsi prisotni in tedaj že v sindikalni organizaciji združeni delavci zahtevali, naj se njihov gozdno-lesni odsek od zadruga odcepi in postane samostojno podjetje, vendar so jih kmetje preglasovali. Kljub temu jim je uspelo na omenjenem zboru vodstvo zadruga zadolžiti, naj o njihovi zahtevi raz-

misli in se o njej izjasni. Na izredni skupščini je tako Kmetijska zadruga Češnjica 25. julija 1954 sprejela sklep o ustanovitvi samostojnega Lesnoindustrijskega podjetja Češnjica s sedežem na Češnjici, na podlagi katerega je bil teden dni kasneje, 31. julija, izdan pismeni Akt o ustanovitvi Lesnoindustrijskega podjetja Češnjica. Volitve v prvi delavski svet so izvedli 2. oktobra 1954, podjetje naj bi do konstituiranja, za katero je bil predvideni rok 1. december 1954, kot direktor vodil Janez Prevc, tedanji upravnik Kmetijske zadruge Češnjica. Odnose med zadrugo in novim podjetjem so uredili s pogodbo, potrjeno na občnem zboru in z delavskim svetom, saj je morala zadruga na podlagi uredbe o kmetijskih zadrugah iz svoje dejavnosti izločiti vso industrijskopredelovalno dejavnost pa tudi v njenem sklopu delujoči trgovino in gostilno. Takratni Okrajni ljudski odbor v Kranju je 15. septembra 1954 na podlagi vseh opravljenih formalnosti dovoljenje za konstituiranje podjetju z odločbo tudi izdal.

V ustanovitvenem aktu podjetja so bile za predmet poslovanja navedene dejavnosti: nakup hlodovine in žaganega lesa, predelava lesa v vsakovrstne izdelke in polizdelke ter prodaja lesa, izdelkov in polizdelkov; ob njegovi ustanovitvi pa so v sestavu podjetja obratovali: žaga s polnojarmenikoma Centrala in Kemperle, zabojarina, mizarna, sodarni Češnjica in Železniki, električni centrali Češnjica in Železniki, kotlarna, mehanična delavnica s skladiščem tekočih goriv in avtopark, seveda z vsemi obstoječimi stroji in napravami vred. Vse je bilo nared za vpis v register podjetij, vendar je kljub temu podjetje s svojimi organi upravljanja v pogodbenem odnosu s Kmetijsko zadrugo Češnjica samostojno delovalo vse od 31. julija 1954 do 30. junija 1955, nekaj manj od polnega koledarskega leta torej.

Medtem so namreč odgovorni v zadrugi prišli do spoznanja, da za Selško dolino oblika podjetja, katerega ustanoviteljica je ena sama kmetijska zadruga, že zaradi oskrbe s surovinami ni najboljša in najprimernejša. Ker so tudi z gospodarsko-političnega vrha prišle sugestije, naj bi vse kmetijske zadruge tega območja pridobili za skupen nastop v

naporih za razvoj lesne industrije v dolini, je Okrajna zadruga zveza Kranj z okrožnico 15. oktobra 1954 vse kmetijske zadruge v Selški dolini pozvala k ustanovitvi medzadružnega lesnoindustrijskega podjetja. Kljub različnim pogledom, zahtevam in predlogom so zadruge kresajoča se mnenja uskladile in reorganizacijo sprejele 24. januarja 1955 z aktom o ustanovitvi Medzadružnega lesnoindustrijskega podjetja Češnjica. Na tej – z današnjega gledišča lahko rečemo – zgodovinski seji medzadružnega odbora so bile s svojimi predstavniki udeležene vse kmetijske zadruge iz Selške doline razen zadruge iz Dražgoš, ki takrat ni sodelovala. Okrajni ljudski odbor je nekaj kasneje, 31. maja 1955, izdal odločbo s potrditvijo sklepa o ustanovitvi podjetja, po nepolnem mesecu pa so 25. junija že izvolili delavski svet, ki je štel 17 članov. Za direktorja je bil z odločbo Občinskega ljudskega odbora Železniki imenovan za to funkcijo že prej predvideni Janez Prevc, direktor Kmetijske zadruge Češnjica, za računovodja pa Ivanka Čufer. Na novo organizirano podjetje z imenom Medzadružno lesnoindustrijsko podjetje Češnjica je tako 1. julija 1955 pričelo s poslovanjem.

Prav 1. julij 1955 je zato tisti prelomni datum, ki je zaznamoval začetek moderne industrijske lesne proizvodnje v Selški dolini, v minulih petih desetletjih še kako tesno povezane z imenom in razvojem podjetja ALPLES iz Železnikov, dediča življenjskega dela vseh svojih predhodnikov z njihovimi hotenji ter željo po napredku.

Polnojarmenik na obratu Centrala.
Foto: Jože Demšar

Glavni obrat novo-ustanovljenega podjetja MLIP Češnjica, imenovan Centrala.
Foto: arhiv Alples

Sestavni del MLIP je bila tudi Kemprova žaga, imenovana obrat Češnjica.
Avtor neznan

Poslovanje novega podjetja, skrajšano imenovanega MLIP Češnjica, je obsegalo naslednja področja:

- nabavo hlodovine za lastne žagarske obrate in okroglega lesa za potrebno zapolnitev proizvodnih kapacitet sodarskih obratov,
- nabavo pomožnih surovin in materiala za proizvodnjo izdelkov in polizdelkov v ostalih obratih,
- predelavo hlodovine v žagarskih obratih in obratih predelave (v mizarnah, sodarnah in zabojarnah),
- izdelavo vseh izdelkov lesne stroke,
- prodajo izdelkov in polizdelkov na domačem in tujem tržišču,
- proizvodnjo električne energije,
- opravljanje prevozov z motornimi vozili.

Za nemoteno opravljanje vseh naštetih dejavnosti je imelo podjetje v svoji sestavi obratne enote:

- žage Centrala in Kemperle na Češnjici ter Podzavrniki v Selcih,
- zabojarni in mizarni Centrala na Češnjici in Podzavrniki v Selcih,
- sodarni Centrala na Češnjici in pri plavžu v Železnikih,
- sušilnico za les na Češnjici,
- mehanično delavnico in avtopark na Češnjici,
- elektrarne Železniki, Češnjica in Podzavrniki.

MLIP Češnjica v letu 1961. Foto: Jože Demšar

Odnosi med MLIP-om Češnjica in zadrugami so bili urejeni s pogodbami, v katerih se je podjetje zavezalo, da bo od njih prevzelo vso zbrano hlodovino, zadruga pa so bile po drugi strani obvezane zbrane hlode oddajati izključno MLIP-u. Določeno je bilo, da podjetje brez dovoljenja ali soglasja zadrug ustanoviteljic ne more in ne sme opustiti svoje glavne gospodarske dejavnosti, lahko pa jo dopolni ali razširi. Pogodbena obveza podjetja je bilo tudi odplačilo prevzetih osnovnih sredstev zadrugam s kvartalnimi obroki v roku petnajstih let, skupaj z dogovorjenimi pripadajočimi obrestmi.

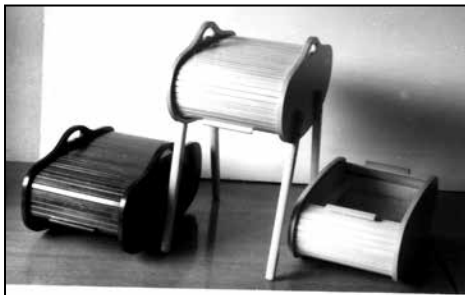
Prav številne pogodbene obveznosti so v nadaljnjih letih za podjetje postale posebno breme, ki ga je bilo iz leta v leto težje prenašati. Kmetijske zadruga kot ustanoviteljice svojih sredstev v MLIP Češnjica namreč niso prenesle brez nadomestila, predale so jih le v upravljanje s klavzulo vračila v pogodbenem roku, kar je bila takrat po združenem zakonu za kmetijske zadruga sicer najugodnejša možnost. Na ta način so bila last zadrug ustanoviteljic vsa obratna in osnovna sredstva, vložena v poslovni sklad podjetja; kaj to pomeni, si lahko predstavljamo! Dokler je bil MLIP Češnjica v prvem letu poslovanja oproščen davka na dobiček, je še nekako šlo. Ko pa

je v poslovanju pričel izkazovati dobiček, oprostitev ni bilo več in obveze do ustanoviteljic so postale takorekoč podvojena dajatev ter s tem veliko breme. Po plačilu vseh predpisanih obveznosti do države pa je bilo hkrati potrebno odplačevati še obroke za vložena osnovna in obratna sredstva z obrestmi zadrugam. Takšno stanje je bilo nevzdržno, in čeprav je zelo oteževalo tekoče poslovanje, ga je podjetje v teh letih z dobrim gospodarjenjem znalo in zmoglo preseči.

Po večkratnih neuspešnih poskusih rešitve problematičnega plačevanja obrokov so šele v aprilu leta 1964 s Kmetijsko zadrugo Škofja Loka kot pravno naslednico Kmetijske zadruga Češnjica sklenili dogovor o likvidaciji terjatev, izvirajočih iz prevzema osnovnih in obratnih sredstev ob ustanovitvi MLIP-a Češnjica. Obenem so iz imena podjetja črtali pridevnik "medzadržno", zato se je podjetje od 1. junija 1964 dalje imenovalo le še Lesnoindustrijsko podjetje Češnjica ali skrajšano LIP Češnjica.

V obdobju od ustanovitve samostojnega podjetja do njegovega preimenovanja v letu 1964 so po obratih izvajali spremembe in predelave, delovne procese pa so izboljševali predvsem z nakupi novih strojev in naprav. Zaradi nenačrtno zgrajenih obra-

tov v letih povojne obnove so pripravili program za rekonstrukcijo in ga leta 1960 začeli uresničevati z nakupom zemljišč in pripravo potrebne dokumentacije za gradnjo nove proizvodne hale, namenjene mizarskemu delu proizvodnje. Naslednje leto so halo zgradili, obenem pa tudi popolnoma adaptirali staro mizarsko delavnico. Obe so nato spojili v enoten novi mizarski obrat in v njem z redno proizvodnjo pričeli v marcu leta 1962. Tega leta je stekla tudi proizvodnja prvih omaric za čevlje, ki so bile v za-

TV omarice, radio okviri in šivalne omarice so bili najpomembnejši izdelki MLIP Češnjica.
Foto: Jože Demšar

četku najprej namenjene izvozu na nemško tržišče.

V zgodovini podjetja, posebno še sodarstva kot njegove zelo pomembne in tradicionalne veje, predstavlja enega pomembnih, čeprav žalostnih mejnikov letnica 1963. Tega leta so namreč prenehali s proizvodnjo sodov, ki se jim je kljub veliki želji in naporom posameznikov ni posrečilo ohraniti ali obdržati. Celo tehnološka iznajdba sodarjev Jožeta Blaznika s Češnjice in Jožeta Prevca s Studenega, ki sta pripravila in na desetem sejmu izumov v Bruslju leta 1961 tudi razstavila s posebnim patentom zložljiv in popolnoma poenostavljeno iz smrekovih deščic, imenovanih doge, izdelan embalažni sod, ni mogla zdržati v konkurenčnem boju s sodarskimi izdelki podjetja Savinja iz Celja. Štajerci so svoje sode iz luščenega bukovega furnirja izdelovali na povsem drugačen način in iz drugačnih materialov kot sodarji na Češnjici in v Železnikih, za katere kaj podobnega enostavno ni bilo sprejemljivo. Zaradi pomanjkanja naročil in neustreznih splošnih pogojev za prilagoditev tudi prehod v proizvodnjo drugih vrst sodarskih izdelkov ni bil mogoč. Sodarno so zato ukiniteli in sodarje večinoma zaposlili v novem mizarskem obratu, del njihove proizvodnje pa priključili obratu Podzavrnik v Selcih k že obstoječi proizvodnji zabojev, obojev in vratnih podbojev. Tega leta so ukiniteli tudi žago, polnojarmski obrat v Selcih, s tem dejanjem pa se je obdobje sodarstva v Selški dolini nepreklicno končalo. Po preteklih stoletjih, po preživetih mnogih desetletjih spominjajo nanj le še eksponati, razstavljeni v muzeju v Železnikih, in po predalih pozabljene porumenele

Sodarna Centrala s tračno žago. Foto: Jože Demšar

LIP Češnjica leta 1966
z novo žago v zaključni
gradbeni fazi.
Foto: arhiv Alples

Delo na novi
žagi tudi v snegu
in mrazu ni
zmrlo.
Foto: Blaž Dolenc

fotografije ter zaprašeni predmeti na podstrešjih bivališč takratnih sodarjev ali njihovih potomcev, kar pa je oboje na žalost dano videti le redkim izbrancem!

Da nas ta zgodovinski utrinek ne bi preveč zanesel, se raje vrnimo k prejšnjemu toku pripovedovanja.

Lesnoindustrijsko podjetje Češnjica je z novim, skrajšanim imenom nadaljevalo načrtano pot napredka in še istega, 1964. leta za tekoče vzdrževanje svojih obratov organiziralo remontno mehanično

delavnico, dogradilo dve komori za sušenje lesa in na javno električno omrežje priključilo mizarški obrat v Selcih, saj zmogljivosti lastne centrale niso več zadostovale njegovim energetskim potrebam. Naslednje leto so dokončno opremili novozgrajeni mizarški obrat na Češnjici in tako zaključili s prvo fazo planirane rekonstrukcije. Hkrati so že pričeli z njeno drugo fazo, ki je zajemala gradnjo popolnoma novega, tehnološko sodobno urejenega žagarskega obrata, opremljenega z najmodernejšo mehanizacijo iz uvoza.

Oprava v zvezi z gradnjo žage in njeno opremo so jih zaposlovala celotno leto 1966, dokler žage naslednjega leta niso končno dogradili in opremili ter jo 29. novembra 1967 s svečano otvoritvijo predali svojemu namenu. Z avtomatiziranim proizvodnim procesom so težko fizično delo s stare žage v veliki meri zmanjšali in ukinili troizmensko delo, delavce, ki jih je bilo kar naenkrat preveč, pa razporedili na druga delovna mesta. Proizvodnja na novi žagi je ob povečanem obsegu postala cenejša in njene usluge kvalitetnejše. V mizarni na Češnjici so tega leta uredili transportne naprave in pričeli z graditvijo sušilnic za les ter ureditvijo razdelilne transformatorske postaje.

Leta 1968 so tako po izboljšavi z modernizacijo proizvodnje v obratu izdelkov in polizdelkov ter namestitvijo uvožene sušilniške opreme zlagoma prišli še do enega od pomembnih mejnikov v svoji zgodovini, do preimenovanja podjetja v naziv, ki ga domala nespremenjenega podjetje nosi še danes. Po sklepu takratnega delavskega sveta z dne 25. novembra 1968 se je podjetje preimenovalo v ALPLES – tovarna pohištva Železniki, to ime so kot uradni naziv začeli uporabljati 1. januarja 1969. Naziv ALPLES je bil za vsakodnevno uporabo v stikih z domačimi in zlasti tujimi partnerji zagotovo primernejši, predvsem pa enostavnejši od prejšnje zloženke. Kako pravnje ime je bilo takrat izbrano, nam pove že podatek, da se je uradni daljši naziv podjetja v vseh letih do današnjega dne spremenil le v samostalniški podrobnosti: "tovarna" je leta 1973 postala "industrija", pa še to samo zaradi terminološke aktualizacije! V nadaljnjem besedilu bomo zato tudi mi uporabljali skrajšan in danes že vsem, ne samo domačinom, dobro poznani enobesedni naziv – ALPLES torej!

Ob tem prelomnem dogodku v pregledovanju zgodovine podjetja ALPLES in njegovih predhodnikov ne bo odveč zapisati, kako je tedaj izgledalo in na kakšen način je imelo podjetje organizirano proizvodnjo konec šestdesetih in v začetku sedemdesetih let prejšnjega stoletja.

Že takoj v naslednjem letu po preimenovanju je

ALPLES z referendumsko odločitvijo 15. novembra 1969 sklenil na poslovno-tehničnem področju sodelovati s podjetjem Slovenijales iz Ljubljane. Na osnovi medsebojno podpisane pogodbe je Slovenijales za izgradnjo bodoče nove tovarne prispeval del nepovratnih sredstev kot svoj trajni vložek v Alplesov poslovni sklad, z medsebojno zavezo za čim boljše poslovno in tehnično sodelovanje na vseh ravneh. To naj bi se v prihodnje, po 1. januarju 1970, ko je pogodba stopila v veljavo, še utrdilo in razširilo, vse iz sodelovanja izhajajoče obveznosti in razmerja pa so natančno definirali s pogodbenimi določili. Zares se je v sedemdesetih letih prav to načrtano sodelovanje razvilo celo na raven večletnega Alplesovega nastopanja v takratnem SOZD Slovenijales – proizvodnja in trgovina, ko so se pod okriljem Slovenijalesa v duhu takratne politično-gospodarske zakonodaje združila nekatera slovenska lesno-predelovalna podjetja za učinkovitejši nastop pri prodaji na domačih in tujih tržiščih. Zaradi organizacijske spremembe delovanja so morali marca 1974 dopolniti tudi Alplesov uradni naziv z nazivom takratnega največjega pohištvenega trgovca iz Ljubljane. Tega leta se je namreč po sprejetju Zakona o združenem delu pričelo združevanje podjetij na vseh ravneh, od temeljne do sestavljene organizacije združenega dela, posledica takšnega združevanja pa so bili takratnim akterjem še vedno dobro znani TOZD-i in SOZD-i. Po nekaj letih so ime Slovenijales s prekinitvijo poslovnega sodelovanja iz Alplesovega uradnega naziva seveda umaknili, termina TOZD in SOZD pa sta se v vsakdanjem poslovanju obdržala še več kot desetletje.

Še ena od prelomnic, ki v nadaljnjem življenju in delovanju Alplesa do današnjih dni ni bila zadnja, se je zgodila leto dni kasneje. V letu 1971 je dokončno zrasla in se v samostojno enoto izoblikovala tovarna ploskovnega pohištva, med primerljivimi zagotovo najsodobnejša v takratni skupni državi. Po nekajmesečnem poskusnem obratovanju so tovarno 21. julija 1971 slavnostno odprli, finančna konstrukcija projekta pa je bila velik zalogaj celo za tako uspešno podjetje, kot je bil Alples v tistih časih. Kljub temu je

Nova tovarna ploskovnega pohištva ob dnevu slavnostne otvoritve 21. julija 1971.
Foto: Blaž Dolenc

veljalo poizkusiti, saj je bilo zadoščenje ob kasnejšem spoznanju, da trud vendarle ni bil zaman, še toliko večje.

Konec šestdesetih in v začetku sedemdesetih je tako Alples v svojem sestavu za nemoteno proizvodnjo imel na voljo naslednje enote:

- žago in zabojarno, imenovani Centrala, obrat z najdaljšo tradicijo in obenem prvi med njimi,
- tovarno fonskega pohištva,
- novo tovarno ploskovnega pohištva,
- tovarno podbojev v Selcih,
- pomožno-vzdrževalne obrate.

V času od prvih začetkov delovanja takrat novega podjetja MLIP Češnjica do njegovega preoblikovanja v Alples so se načini in razmere za delo v proizvodnji zelo spremenili, po poti razvoja pa je podjetje stopalo z velikimi koraki. Najbolj opazno drugačen je postal način dela na Centrali, saj so v času obratovanja polnojarmenikov Centrala, Kemperle in Podzavrnik vsa žagarska dela in opravila potekala bolj ali manj ročno: od prekladanja hlodovine, preko robljenja desk in njihovega prevoza v skladišče s konjsko, celo še z volovsko vprego, do zlaganja v do šest metrov visoke kope, imenovane kašte. Kasneje, leta 1964, so nabavili stranski viličar in s spremenjenim načinom zlaganja desk fizični

obseg dela zmanjšali, težaško ročno nalaganje pa je odpadlo. Kmalu zatem so se razmere povsem spremenile, ko je leta 1967 pričela z obratovanjem nova žaga s svojim skladiščem hlodovine, imenovanim krlišče, vodnim izbiralnim bazenom, žagalnico in sortirnico desk. Proizvodnja je postala popolnoma mehanizirana, saj so novi polnojarmenik, robilnik, čelilnik, sortirni žleb in predvsem transportne naprave fizično delo iz proizvodnega procesa povsem izključili. Tega leta so ukinili še žagi Centrala in Kemperle, medtem ko so žago Podzavrnik ukinili že štiri leta prej. Celoten obseg njihovega dela je prevzela nova žaga in ga s svojo zmogljivostjo celo še povečala. Namesto prej zaposlenih 90 ljudi, ki so skupaj razžagali 18 000 kubičnih metrov hlodovine letno, je sedaj samo 13 ljudi lahko predelalo letno

Tihožitje na žagi: deske v kaštah čakajo nadaljno predelavo. Foto: Blaž Dolenc

kar 20 000 kubičnih metrov okroglega lesa. V sušilnih komorah, deset jih je bilo v sklopu obrata, so poleg tega za zabojarno ali pa za zunanje naročnike zmogli umetno osušiti 5 500 kubičnih metrov desk letno. Obratu so leta 1970 priključili iz zabojarne Podzavrnik v Selcih prenešeno proizvodnjo zabojev, ki so jo leta 1962 na Centrali za kratek čas sicer ukinili, leta 1963 pa so nato zaradi pridobitve novih naročil pričeli izdelovati zaboje v obratu Podzavrnik. V največji meri so bili to embalažni zaboji za velikega naročnika, svetovno znanega pridelovalca pomaranč in drugih agrumov JAFFA iz Izraela.

Koraki napredka in razvoja so bili seveda opazni tudi v ostalih sestavnih enotah Alplesa. Tovarna fonskega pohištva, v kateri so z mizarско dejavnostjo pričeli vzporedno z izdelavo zabojev leta 1948, je v obdobju petindvajsetih let prehodila pot od povsem obrtniške delavnice za proizvodnjo vezanih tipskih oken do takrat najsodobnejšega obrata za izdelavo radijskih in televizijskih ohišij v Jugoslaviji. V tem času so svoje šolsko znanje v prakso prenesli prvi lesni tehniki, kar je bilo v konfliktu z močno ukoreninjeno miselnostjo obrtniškega načina proizvodnje vse prej kot enostavno početje in lahka naloga. Načrtovanje zaporedja delovnih operacij, normiranje ter delitev dela, določanje porabe materialov in kasnejša uvedba kosovnic z detajlnim prikazom konstrukcijskih vezi in dimenzij z oblikami posameznih elementov so bile novosti, ki so med zaposlenimi našle na velik odpor in nasprotovanje. Vendarle se je z uvajanjem teh novih postopkov v proizvodnjo kvaliteta proizvodov bistveno povečala in se tudi vedno bolj širila ter počasi postajala nekaj samo po sebi umevnega. Zlagoma so prešli na proizvodnjo novih ohišij za televizije in jo še razširili z že omenjeno paleto kosovnega pohištva, osnovne materiale, ki so jih predstavljale vezane in panelne plošče, oplemenitene s furnirjem ter nato lakirane, pa so leta 1967 nadomestili z revolucionarno novostjo: uporabljati so pričeli iverne plošče in na ta način občutno znižali materialne stroške ob pomembnem dejstvu, da se kvaliteta končnih izdelkov zaradi uvedbe cenejših materialov ni niti malo po-

slabšala. Tovarna je prva v Jugoslaviji dokazala, da je mogoče izdelovati fonsko pohištvo ob njegovi nezmanjšani trdnosti in resonančnosti tudi iz ivernih plošč. Takrat so proizvodni program obogatili s prvim ploskovnim pohištvom, izvozu pa namenili velikoserijsko proizvodnjo avdiokabinetov za ameriško tržišče. Večji pomen za proizvodnjo so z razširitvijo izkazali oddelku za pripravo modelov, vzorcev in šablon ter za lažje obvladovanje medfaznega transporta v proizvodnji uvedli valjčne in viseče transporterje. Delovna mesta so postala vnaprej urejena in oskrbovana s komprimiranim zrakom, površinska obdelava je po novem potekala v brizgalni kabini na vodno zaveso, ročno brušenje, poliranje in lakiranje je zamenjalo strojno delo. Druge furnirje so delno nadomestile PVC folije, ki so poleg tega, da so bile cenejše, racionalizirale tehnološke postopke in poenostavile zahtevne površinske obdelave. V obratu so izdelovali tudi vse elemente iz masivnega lesa za svoje potrebe in za novo tovarno ploskovnega pohištva, ki je, kot smo že omenili, pričela s proizvodnjo leta 1971. Tovarna fonskega pohištva je tako funkcionirala kot povsem samostojna, sodobno opremljena in organizirana proizvodna enota.

Novozgrajena tovarna ploskovnega pohištva je bila v tem času s svojimi oddelki mehanske obdelave, furnirnice, površinske obdelave, medfaznih skladišč, montaže in skladišča izdelkov za Alplesa največja pridobitev. Moderno tehnološko opremljena s sinhronizirano strojno linijo, z obema linijama za furniranje in nanos PVC folije, večfunkcionalno lakirno linijo in montažnimi tekočimi trakovi je bila v vseh pogledih kos proizvodnji pohištva za predso- be, dnevne in otroške sobe, ki so skupaj s fonskim in kosovnim pohištvom predstavljale prepoznavni proizvodni in prodajni program. Skupaj z izdelki tovarne podbojev v Selcih ter za nemoteno obratovanje podprt s storitvami vzdrževalnih obratov, kamor sta sodila mehanična delavnica in avtopark, je Alplesa predstavljal zaokroženo celoto, ki jo je s tehničnim znanjem in smelimi poslovnimi odločitvami nadgrajeval direktor Janez Šter s svojimi sodelavci. Vodstveno palico je namreč Šter v začetku

leta 1964 prevzel od dotedanjega direktorja Janeza Prevca, ko se je ta upokojil. V tem obdobju je Alples na sejmu pohištva v Ljubljani leta 1969 prejel tudi posebno priznanje za predsobo ALFA, prvo v nizu kasnejših številnih priznanj in nagrad za uspešno delo na področju oblikovanja in funkcionalnosti svojih izdelkov.

Stari časi so novim nepreklicno podali roko in napredek je bilo čutiti v vseh segmentih delovanja tovarne.

Z začetkom proizvodnje v novi tovarni ploskovnega pohištva in posledično s širjenjem proizvodnih kapacitet se je kar naenkrat pokazala potreba po novih delavcih. V dveh letih se je zato število zaposlenih povečalo skoraj za četrtino, s 559 na 696, in kasneje celo doseglo številko tisoč, kar je bilo sploh največje število kdajkoli zaposlenih v Alplesu. Velika večina od teh je v Železnike prišlo delat in živeti iz pokrajin severne in vzhodne Slovenije, v Alplesu pa so našli zaposlitev in tukaj pognali korenine tudi ljudje iz posameznih regij Bosne, Hrvaške ter celo Makedonije. Prav industrijskega delovnega okolja še nevarjena delovna sila je v povezavi z moderno novo tehnologijo predstavljala največji problem, s katerim se je v tem času moralo spoprijeti podjetje in ki je ob tedaj splošno razširjenem pomanjkanju

obratnih sredstev najbolj zaznamoval sredino sedemdesetih. Ljudi je bilo najprej potrebno natanko seznaniti s povsem drugačnimi zahtevami ter jih naučiti delati v povsem drugačnih razmerah in s povsem drugačnimi sredstvi, kot so jih poznali še nedavno, s katerimi so še pred kratkim delali ter z njimi živeli. Doseči tako zastavljeni cilj je bilo vse prej kot lahka naloga, kjer bi bil uspeh dosežen čez noč, saj je šlo za kompleksen, nekaj let trajajoč proces, ki je obrodil sadove šele po letu 1976. V tem, recimo, kritičnem obdobju je Alples poleg že omejenega sodelovanja s Slovenijalesom iskal rešitve tudi z združitvijo v Gozdarstvu in lesni industriji Gorenjske, v t. i. SOZD GLG, ki se je zgodila decembra leta 1974.

Čeprav so bili za poslovanje podjetja to zelo težki časi, je Alples že kmalu po prvem priznanju za program ALFA nato na pohištvenih sejmih v Beogradu leta 1970, 1972 in 1973 prejemal še nadaljnja priznanja: programoma ARTUR in DOMINO je pripadla plaketa za pohištvo leta v Jugoslaviji, programu MIHEC diploma za dober design, vse dokler ni leta 1974 velikega zlatega ključa prav tako v Beogradu prejel program TRIGLAV, leto kasneje pa diplomu beograjskega sejma za dober design še program KOMNA. TRIGLAV je bil s svojo sestavljenostjo in načinom izdelave prav gotovo znanilec in začetnik novega obdobja v Alplesovem nadaljnjem razvoju, obenem pa je na področju prodaje pohištva posta-

Najuspešnejši Alplesov program TRIGLAV je še vedno sestavni del marsikaterega stanovanja.
Foto: arhiv Alples

vil visoke mejnike, ki jih bo zelo težko preseči. Med vsemi programi v Alplesu je bil resnično "železni program", ki pa se mu v obdobju od predstavitve leta 1996 po številkah vztrajno približuje program za spalnice HARMONIJA. Povedano mimogrede, na pohištvenem sejmu v Ljubljani je prejela posebno priznanje Gospodarske zbornice kot najbolj prodajano pohištvo zadnjega desetletja v Sloveniji. Kako kvalitetna, razširjena in prepoznavna kot pohištveni program je HARMONIJA v resnici, pa nam še najbolj povedo njene številne bolj ali manj uspešne kopije in ponaredki, ki so se v zadnjih letih pojavili na nekaterih tržiščih bivše skupne države.

Pa s pričujočim utrinkom raje zaključimo, da nas pripoved ne zanese predaleč in preveč iz smeri toka dogodkov.

Po prebrodenih težavah beležimo ponovni razcvet Alplesa s širitvami od leta 1976 dalje. Od Janeza Štera, v Ljubljano in nato v Novo mesto je "odšel na novo delovno dolžnost", kot je najraje zapisala takratna uradna terminologija, je medtem leta 1975 vodstveno krmilo prevzel Jože Demšar, ob imenovanju Alplesov tehnični direktor. Domačin in strokovnjak, ki je v podjetje prišel že leta 1962, se je v tedanjem MLIP-u Češnjica zaposlil kot takrat prvi diplomirani inženir. Alples je bil ob nastopu njegovega mandata organizacijsko razdeljen na štiri enote, enake tistim iz leta 1971, le pred vsako od njih je bila navedena oznaka TOZD, kar je pomenilo: temeljna organizacija združenega dela. Skupaj so tako TOZD Tovarna pohištva, Tovarna RTV ohišij, Žaga in stavbno pohištvo z žago, zabojarstvo in tovarno podbojev ter Storitvene dejavnosti tvorile OZD – Organizacijo združenega dela Alples. Obe tovarni ter žaga sta po vsem zapisanem takorekoč že dobri znanki, le Storitvene dejavnosti zvenijo v kontekstu nekako tuje in novodobno. Ob podrobnejšem pregledu tako vidimo, da so te dejavnosti zajemale vzdrževalne obrate, mehanično delavnico, avtopark, energetiko, samopostrežno restavracijo in dom samskih delavcev, predvsem zadnje tri med njimi pa so bile jasen izraz pozornosti in sredstev,

ki jih je podjetje v skrbi za dobro počutje in kar najboljši standard tedaj namenjalo zaposlenim. V domu samskih delavcev je podjetje razpolagalo s 120 ležišči in imelo poleg samskega doma še petdeset družbenih ter kadrovskih stanovanj. Obenem je v letu 1976 zgradilo tudi na takratne kotlovniške naprave vezan primarni toplovod Alples–Kres–Otoki, kar je omenjeno skrb z ekološko zavestjo ob skrbi za čisto okolje samo še potrjevalo. Prav ta in takšna miselnost se je v Alplesovem nadaljnjem delovanju in razvoju močno ukoreninila, zato se je med njegovimi prvimi ter hkrati najpomembnejšimi nalogami ohranila vse do danes.

Novi proizvodni prostori so skupaj z vgrajeno tehnologijo po letu 1971 poleg tedanje naravnanoosti v izvoz narekovali tudi nujno potrebno širjenje domačega, se pravi jugoslovanskega trga. V ta namen so v prodaji organizirali t. i. potniško službo, ki se je kot predhodnica današnje operativne terenske komerciale pokazala za izredno učinkovito. Prav s programom dnevnih sob razširjen obseg proizvodnje je bil tudi vzrok preoblikovanja nabavne in prodajne službe v samostojna sektorja, ki mu je po prodajnem uspehu programa TRIGLAV kmalu sledilo razmišljanje o uvedbi računalniške obdelave podatkov. Nabava se je razširila na nova nabavna področja, prodaja pa je z uvajanjem modernih marketinških prijemov hitro ujela korak s tedaj največjimi proizvajalci pohištva v Jugoslaviji in jih kmalu celo prehitela. Nekateri od teh preizkušenih tržnih modelov so, resda modificirani, a vendar, v prodaji novih pohištvenih programov aktualni še danes, zato o njihovi tedanji kvaliteti in uspešnosti zagotovo ne gre dvomiti. Z organizacijo servisne službe, montaže na domu, proizvodnje za znanega kupca in odpreme svojih izdelkov v dogovorjenem roku je Alples že takrat postal vzor v poslovanju, ki je svojo prednost pred drugimi samo še povečeval. Vse sile v prodaji so bile tedaj usmerjene v izvoz, ki ga je narekovala potreba po uvozu materialov in opreme, zaradi splošnega pomanjkanja deviznih sredstev pa tudi takratne družbene potrebe in potrebe dobaviteljev v reprodukcijski verigi. Kljub temu je Alples

razpredel prodajno mrežo svojih pohištvenih salonov s salonoma v Nišu in v Splitu, obseg proizvodnje pa se je posledično večal iz leta v leto.

Razvoj podjetja s širjenjem se je nadaljeval leta 1978 z odprtjem dveh novih obratov: obrata za predelavo masivnega lesa in doslej nepoznanega, v Alplesu povsem tujega področja, obrata kovinske predelave. Z izgradnjo obrata za predelavo masivnega lesa se je predvsem modernizirala tehnologija sušenja lesa, obenem pa sta se tehnološko povezali proizvodnja ploskovnega pohištva in njegovo oplemenitenje z elementi iz masivnega lesa. Povečala in razširila naj bi se tudi proizvodnja masivnega pohištva vseh oblik in namenov, vendar tovrstna proizvodnja v nasprotju s proizvodnjo masivnih elementov za ploskovno pohištvo in drobnega masivnega kosovnega pohištva ni nikoli prav zaživela.

V obratu kovinske predelave, lokacijsko sicer združenem z obratom predelave masivnega lesa, pa naj bi stekla proizvodnja lesnoobdelovalnih strojev in transportnih naprav. Takšna proizvodnja bi omogočila vgrajevanje več kompleksnega znanja in angažiranje kvalificirane delovne sile pri snovanju Alplesovega pohištva od same ideje, preko lastnih produktov za proizvodnjo do njene tipizacije in nato realizacije za kupca v končni posledici. V ta namen in za doseg tega cilja je bilo v Alplesu zaposlenih kar nekaj strokovnjakov s področja strojništva in elektronike, ki so najprej pričeli s proizvodnjo dviznih miz, transportnih naprav in horizontalnih

razrezovalk, kasneje pa prešli k načrtovanju in izdelavi tudi zahtevnejših industrijskih naprav.

V septembru leta 1991, ko je prišlo do reorganizacije takratnega Alplesa, je obrat Strojegradnja v njegovem okviru postal samostojna družba z omejeno odgovornostjo. Kriza v Alplesu jih ni obšla in je prizadela tudi njih, trajala pa je vse do leta 1997, ko so po stečaju s sanacijskim programom vzpostavili pogoje za normalno poslovanje z dobičkom. Kakorkoli že, po preživetih burnih dogodkih v letu 1997 je Strojegradnja kot edina hčerinska firma holdinga Alples v njegovi stoodstotni lasti z novim imenom ALPLES 3E STROJEGRADNJA ponovno zaživela. Prejšnji proizvodni program so v povezavi z uveljavljenimi partnerji iz tujine nadgradili s projektiranjem in proizvodnjo opreme predvsem za trge Evropske unije, zato ni odveč poudariti, da danes na te trge izvozijo med sedemdeset in osemdeset odstotkov svoje proizvodnje in da so med njihovimi izdelki tudi dvigala za nemško avtomobilsko industrijo.

V naslednjem letu je bila najprej dograjena in nato v aprilu 1979 tudi predana svojemu namenu nova upravna zgradba, v kateri je poleg uprave in komercialne na nekaj več kot 1 000 kvadratnih metrov dobil svoj prostor salon pohištva, ki se je v nove prostore preselil iz zanj neprimernega podstrešja stavbe kmetijske zadruge. Poleg salona je v posebej prirejenih prostorih kletne etaže s stalno klimo v duhu časa in napredne tehnologije zaživel računalniški center, opremljen s takrat najmoder-

Alples 3E Strojegradnja izdeluje dvizne naprave tudi za nemške proizvajalce avtomobilov. Foto: Decop

nejšim računalnikom ameriškega proizvajalca Digital, povsem v kleti pa je bil prostor namenjen tudi fotoateljeju z vsem potrebnim za fotografiranje in predstavljanje Alplesovih novosti strokovni in tudi širši javnosti.

Še istega leta poleti je pričela obratovati najprej novozgrajena toplarna, izredna pridobitev ne le za Alples, ampak tudi za celoten kraj, kmalu zatem pa kot najnovejši dosežek takratne lesnoobdelovalne tehnologije še druga nova pridobitev, proizvodna linija za ploskovno pohištvo v Tovarni pohištva. Oboje je za Alples takrat predstavljalo izdaten finančno-tehnični zalogaj, ki ga je bilo vendarle veliko lažje realizirati ob zavesti in spoznanju, kaj obe pridobitvi pomenita za nadaljnji napredek podjetja, širše pa tudi kraja samega. Moči in finančno konstrukcijo za izgradnjo toplarne, v kateri je bil kot primarni vir za proizvodnjo toplotne energije predviden lesni odpadki, so združili z lokalno skupnostjo in ostalimi podjetji v kraju. Toplarna z novo kotlovnico in dozirnico lesnih ostankov pohištvene proizvodnje je v kombinaciji kurjenja z naftnimi energenti tedaj pomenila ogromno in na področju energetike z vidika varstva okolja že zelo zgodaj nakazala pot v tisto pravo smer, ki je nekaterim še do danes ni uspelo najti. Nekaj kasneje, leta 1985, so za zbiranje lesnih odpadkov in ostankov biomase zgradili še skladišče, sklenili krog proizvodnje toplarne ter na ta način za lastne potrebe in potrebe kraja zagotovili trajno, racionalno in z ekološkega vidika predvsem čisto energijo. Kakšen korak naprej je v tehnološkem razvoju proizvodnje ploskovnega pohištva za Alples pomenila nova linija, pa je že skoraj odveč poudarjati.

To je bilo obdobje, ko je prodajne uspehe in viške doživljal program TRIGLAV, s sejemskimi priznanji pa sta mu počasi že sledila in ga dopolnjevala programa LJUBLJANA ter DOM, proti koncu osemdesetih pa tudi AL, ki naj bi povsem na novo zasnovan nasledil legendarnega predhodnika. Glavni izvozni program so poleg Triglava od leta 1984 dalje predstavljale knjižne police, največji odjemalec pa je bil ameriški SK Products in ob njem še nekaj manjših

kupcev na ostalih, pretežno zahodnih tržiščih. Leta 1988 se je pričelo obdobje direktnega sodelovanja z ameriškim veletrgovcem Menachemom Baronom in njegovo firmo ELITE INDUSTRIES iz New Jerseyja v ZDA, za katero je Alples pričel izdelovati različne tipe video omaric in drugega kosovnega pohištva. Sodelovanje se je v obdobju razburkanega dogajanja v devetdesetih letih le še poglobilo, v skorajda usodni soodvisnosti so se poslovne vezi utrdile in se z dobrimi prodajnimi rezultati ohranile vse do danes. Sicer pa je Alples sredi osemdesetih let suvereno stopal po že utečeni poti pod vodstvom Staneta Čadeža, ki je direktorsko mesto prevzel leta 1983 po dveh zelo uspešnih vodstvenih mandatih Jožeta Demšarja. Demšar je bil namreč "posojen" podjetju Adria v Novem mestu, ki se je znašlo v škripcih in ga je bilo potrebno sanirati, po opravljeni nalogi pa je nato slabi dve leti kasneje s podobno nalogo odšel v IPH, slovensko podjetje iz Žitare vasi na senčni strani Alp.

V duhu časa so v Alplesu z referendumom 20. junija 1985 zmanjšali dotedanje število TOZD-ov in potrdili predlog nove organiziranosti delovne organizacije, ki je po novem izgledala takole:

- TOZD-1 Pohištvo, TOZD-2 Fonsko in garniturno pohištvo ter TOZD-3 Predelava masivnega lesa so bile skupaj z žago, sušilnico in obratom inženiring proizvodnje združene v enovit TOZD Lesna proizvodnja,
- iz TOZD-4 Strojegradnja je skupaj s TOZD-7 Toplarna in pridruženim obratom vzdrževanja nastal nov TOZD Strojegradnja in energetika,
- TOZD-6 Gostinske storitve je s TOZD-5 Promet blaga, v katerem so že bile nabava, prodaja in logistika, sestavljal nov TOZD Promet blaga in storitev,
- četrta v sklopu DO Alples pa je postala DSSS, Delovna skupnost skupnih služb, v kateri so bili tehničnorazvojni, kadrovsko-splošni, gospodarsko-računovodski in informacijski sektor.

Podjetje je nato kljub težki splošni ekonomski in gospodarski situaciji z lažjimi pretresi relativno

dobro poslovalo vse do preloma osemdesetih v devetdeseta leta. Vmes se je 31. decembra 1987 z vsemi tremi TOZD-i in DSSS konstituiralo v novito delovno organizacijo, ki se je nato 15. novembra 1989 preoblikovala v podjetje s polno odgovornostjo v družbeni lastnini, še leto kasneje, 20. decembra 1990, pa v družbo z omejeno odgovornostjo. Tega leta se je Alpes znašel v hudih finančnih težavah predvsem zaradi vpliva visoke inflacije, še bolj pa nekaj kasneje zaradi razpada skupne države in posledično izgube skupnega jugoslovanskega tržišča. V zapleteni situaciji je bilo zato nujno potrebno najti rešitev. Takratno vodstvo, direktor je za Stanetom Čadežem prav v tem kritičnem obdobju postal Peter Šmid, se je odločilo, da bo podjetje poskusilo rešiti z decentralizacijo. Po holdinškem principu so septembra 1991 Alpes razdelili na sedem manjših podjetij, družb z omejeno odgovornostjo, tako da so ga poleg krovne holdinške družbe, imenovane Alpes, industrija pohištva, d.o.o., sestavljala še naslednja hčerinska podjetja: Pohištvo, Lesni program, Žaga, Strojegradnja, Inženiring, Razvojni inženiring in Prodajni center.

Z delitvijo Alplesa na samostojna manjša podjetja so se sorazmerno razdelile tudi obveznosti in terjatve, zato so bile enake možnosti za nadaljnje delo ter obstoj dane vsem njegovim podjetjem. V položaju, v katerem se je poleg Alplesa znašlo mnogo slovenskih podjetij, pa tudi država ni ostala križem rok. Ker je bilo po osamosvojitvi leta 1991 zaradi odvisnosti od tržišča bivše skupne države pričakovati težave mnogih slovenskih proizvajalcev, je vlada Republike Slovenije za pomoč pri njihovem prestrukturiranju ustanovila Sklad za razvoj in mu zagotovila zagonski kapital. Edini izhod z rešitvijo iz nastale situacije se je tako pokazal v prenosu Alplesovega premoženja na imenovani Sklad za razvoj Republike Slovenije, kar se je še istega leta tudi zares zgodilo. Sklad je Alplesu kot svojemu članu, pravzaprav podjetju v njegovi lasti pomagal z odobritvijo kreditov, s katerimi so bili tako v letu 1993 dani najosnovnejši pogoji za nadaljnji obstoj in delo celotne družbe Alpes.

V letih od konca osemdesetih do začetka devetdesetih so bili poleg fonskega in kosovnega pohištva Alplesovi najbolj znani že omenjeni programi LJUBLJANA, DOM in predvsem AL, ki je že povsem zamenjal iz proizvodnje odhajajoči TRIGLAV. Po več kot petnajstih letih proizvodnje, uspešne prodaje in utrjevanja blagovne znamke so program tržno upokojili. Glede na dejstvo, da smo Strojegradnjo z njeno tedanjo proizvodnjo dvizhnih miz in transportnih sklopov za lesno industrijo že omenili, zaokrožimo tedanjo sliko o poslovanju Alplesa kot celote še z naslednjimi informacijami. Na Žagi so v tem obdobju razžagovali hlodovino za potrebe celotne doline in tudi širše, v Inženiringu pa opremljali turistične objekte ter izpolnjevali želje individualnih naročnikov. Prodajni center, v sklopu katerega je bil poleg že znanega salona pohištva v upravni zgradbi tudi leta 1991 odprti pohištveni salon v novonastalem ljubljanskem nakupovalnem središču BTC, je v obeh svojih enotah poleg Alplesovega prodajal še dopolnilno pohištvo drugih slovenskih proizvajalcev, predvsem stole, ter sedežne garniture in vzmetnice vseh vrst in namenov.

Medtem je leta 1992 Sklad za razvoj Republike Slovenije kot lastnik na direktorsko mesto v Alplesu strateško imenoval Milana Tilijs, vendar pod njegovim vodstvom do izboljšanja poslovanja ni prišlo. Ker tudi prestrukturiranje podjetja ni prineslo pričakovanih in potrebnih rezultatov, se je vodstvo Sklada leta 1995 odločilo direktorja Tilijsa zamenjati. Za sodirektorja krovnega podjetja z enakimi pooblastili sta bila imenovana Marko Tršan in Francelj Zupanc, v okviru Alplesa direktorja Pohištva in Lesnega programa. Skupne zadeve na nivoju holdinga sta reševala sporazumno, vsak od njiju pa je bil poleg tega v holdinškem okviru zadolžen še za vodenje svojega podjetja.

Pohištvo, eno od obeh največjih Alplesovih hčerinskih podjetij, je zaradi napačnih strateških odločitev svojega vodstva kmalu zašlo v položaj, iz katerega ni bilo videti nobenega izhoda ali rešitve. Oplemeniteno iverico kot tradicionalno najpomembnejši element v proizvodnji ploskovnega po-

hištva so namreč zamenjali z masivnimi ploščami, kar se je izkazalo za povsem neustrezno odločitev. V začetku poletja leta 1997 je prišlo do stečajnega postopka in 240 zaposlenih je čez noč izgubilo delo. Od vseh sedmih enot, ki so Alples sestavljale po reorganizaciji leta 1991, je pri življenju ostalo edino njegovo hčerinsko podjetje Lesni program.

Poleti leta 1997 je tako na čelu krovnega podjetja težko in nevhvaležno vlogo kapitana ladje sredi razburkanega morja prevzel Francelj Zupanc, ki je bil do tedaj v prvi vrsti direktor Lesnega programa. Po vsem doživetem v minulih šestih letih so si morali vodstvo in zaposleni skupaj odgovoriti na težko vprašanje in se odločiti pred dilemo: »Kako naprej?« Podjetje se je znašlo v še težjem položaju kot leta 1992, ko je zaradi prehoda proizvajalcev zabavne elektronike z lesenih na plastična ohišja aparatov praktično čez noč ostalo brez naročil. Takrat je podjetje z izdelavo sanacijskega programa postavilo smernice nadaljnjega razvoja in opredelilo iz tega izhajajoče naloge, ki jih je tudi dosledno izpolnjevalo. Z iskanjem novih kupcev in tržišč je postopoma povečevalo proizvodnjo in prodajo ter med drugim pridobilo ekskluzivno proizvodnjo video omaric za že omenjeno ameriško firmo ELITE INDUSTRIES iz New Jerseyja. Na domačem trgu je pričelo nastopati z novim programom pohištva za dnevne sobe TEMPO in nekaj kasneje tudi s sistemom garderobnih omar HARMONIJA, kar je bistveno povečalo dohodkovno donosnejšo domačo prodajo. Stroške na enoto proizvoda je podjetje vseskozi zmanjševalo in s tem povečevalo njihovo donosnost, zato je avgusta leta 1995 lahko pričelo normalno poslovati. Ko je poleti leta 1997 doletel stečaj hčerinsko podjetje Pohištvo, je moral Alples kot krovno podjetje zaradi garancij prevzeti vse njegove dolgeve, pogodbene garancije in zapadle obveznosti. Kljub temu, da je večino teh sredstev za svoje delovanje predvsem zaradi slabega poslovanja porabilo Pohištvo, je breme dolga hčeš nočeš padlo na pleča Lesnega programa, edinega preostalega in zdravega Alplesovega hčerinskega podjetja. Proizvodne prostore v zemljiškoknjižni Alplesovi lasti je podjetje Lesni program lahko pre-

vzelo v uporabo, iz stečajne mase podjetja Pohištvo odkupilo zaloge in uporabne stroje, obenem pa tudi zaposlilo sto njihovih odpuščenih delavcev, ki so bili takrat kot iskalci zaposlitve prijavljeni na Zavodu za zaposlovanje. Poleg njih so nekateri od nekdanjih delavcev dobili delo kot Alplesovi kooperanti, drugi pa kot dobavitelji raznih polizdelkov ali ponudniki storitev, tako da posledic stečaja in dejanj posameznikov v preteklosti kmalu ni bilo več občutiti. Vse te smeje poteze je omogočala jasna strategija razvoja, ki jo je skupaj s svojimi sodelavci načrtoval in s širjenjem proizvodnega programa pričel realizirati direktor Francelj Zupanc. Pod motom "Posameznik je močan, ekipa je nepremagljiva!" jim je tudi uspelo doseči poravnavo s stečajnim upraviteljem in tako rešiti podjetje Strojegradnja, ki je nato ponovno zaživelo kot Alples 3E Strojegradnja, kakor smo že omenili.

Pomembno vlogo pri naporih vodstva in zaposlenih v podjetju Lesni program v borbi za obstanek in preživetje sta s svojo naklonjenostjo njihovi viziji Alplesove nadaljnje poti odigrala Metod Dragonja in Izidor Rejc, v tistem obdobju ugledna gospodarstvenika in politika, oba izhajajoča s področja dolin na sotočju Selške in Poljsanske Sore. Njuno pomoč akterji takratnega dogajanja še danes cenijo in so jima zanjo hvaležni.

V nadaljevanju toka dogodkov je podjetje Lesni program s 1. januarjem leta 1999 svoje celotno redno poslovanje preneslo na krovno podjetje Alples, industrija pohištva, in s tem dejanjem dokončno odgovorilo na vprašanje »Kako naprej?« iz poletja leta 1997. Pričelo se je obdobje intenzivnih investicijskih vlaganj v novo tehnološko opremo in znanje, ki je kmalu pričelo kazati rezultate, izražene v širitvi in hitri rasti proizvodnje s prodajo ter ponovnim osvajanjem tržišč. Domačemu in tujim trgom je podjetje ponudilo povsem nove, tudi prepoznavne pohištvene programe za opremo bivalnih stanovaljskih prostorov, za katera so se na pohištvenih sejmih ter predstavitev doma in v tujini kmalu pričela vrstiti različna strokovna priznanja in nagrade. TEMPO, HARMONIJA, NOTA, TREND, MEDITERAN,

DIVA, ELITE, EKSPRES in BALADA so imena, ki so konkurenci postala izziv, kupcem pa pojem in sinonim za moderno oblikovano ter kvalitetno izdelano pohištvo, podprto z ustreznim prodajnim servisom. Alples je na pragu novega tisočletja ponovno pričel zavzemati visok položaj, na katerem je že bil, in zlagoma osvajati mesto, ki mu nedvomno pripada: mesto vodilnega in najbolj poznane slovenskega proizvajalca ploskovnega pohištva širšega cenovnega razreda, oboroženega z jasno strategijo nadaljnjega razvoja, z zavedanjem svojega poslanstva in vrednot ter s pogledom, usmerjenim v prihodnost.

ELITE – najprepoznavnejši izvozni program za ameriško tržišče. Foto: arhiv Alples

HARMONIJA – najbolje prodajan pohištveni program zadnjega desetletja v Sloveniji. Foto: arhiv Alples

BALADA – končno prava spalnica! Foto: arhiv Alples

Časi, ki smo se jih v prispevku dotaknili, so razen zadnjega obdobja neizpodbitno minili in se v pričujočih letih, desetletjih ter stoletjih tudi temeljito spremenili. Ob pogledu v preteklost se zazdi, da prve ročne izdelke od današnjih modernih industrijskih produktov ločijo svetlobna leta, in prav takšni občutki prevzamejo opazovalca ob pogledu na sodobne, računalniško vodene proizvodne strojne linije v Alplesu, ko mu pred oči priplava podoba sodarja, sključenega nad smrekovo dogo, ki se mu noče in noče ukloniti. Vsem spremembam v daljnji in bližnji preteklosti navkljub – ali pa nemara prav zaradi njih – lahko ugotovimo, da proces še ni končan in da pravzaprav tudi nikoli ne bo; samo hotenje z željo po novem, drugačnem in boljšem je tisto, ki nas žene z drugačnimi sredstvi in na drugačen način dosanjati tisto, kar so sanjali že rodovi pred nami.

Danes, opiraje se na zgodovinsko tradicijo žagarstva, sodarstva in mizarstva v Železnikih ter v Selški dolini nasploh, lahko s pogledom na vse tvorce njihove preteklosti in akterje sedanjosti mirno zapišemo, da Alples ob praznovanju okroglega jubileja, petdesete obletnice ustanovitve, odločno zre

tudi v prihodnost. Kot moderno podjetje z visoko razvito tehnologijo in nivojem znanja ima Alples v svojih stremljenjih jasno začrtano vizijo, pozna svoje vrednote in se obenem zaveda poslanstva, ki ga je iz spoštovanja do prednikov dolžen ohranjati ter še oplemenitenega predajati naslednikom. V skrbi za varovanje okolja, v sožitju, podpori in sodelovanju z lokalno skupnostjo na vseh ravneh, z zmerno in stalno rastjo, s širitvijo trgov, z vzgojo lastnih strokovnih kadrov in skrbjo za ohranjanje delovnih mest, s snovanjem novih proizvodnih programov, imperativom doseganja najboljše vrednosti v razmerju med ceno in kakovostjo, s stalnim povečevanjem produktivnosti in zniževanjem stroškov, s krepitvijo in širjenjem povsod prepoznavne lastne blagovne znamke ter željo po poslovni odličnosti ima podjetje ob jubileju z vsemi svojimi zaposlenimi pred sabo tudi veliko obvezo – ohraniti ime ALPLES takšno, kot je bilo pred petdesetimi leti zasnovano, v preteklih petdesetih razvito in ki bo, takšna je velika skupna želja, v naslednjih petdesetih tudi še nadgrajeno. Ime ALPLES z velikimi črkami in veliko začetnico torej!

V celotnem obdobju Alpesovega obstoja so pod njegovim pokroviteljstvom in v njegovem okviru delovala tudi različna društva in organizacije. Prav je, da jih imenujemo in se najpomembnejših od njih na tem mestu spomnimo tudi s fotografijami, ki govorijo same zase.

Pod Alpesovim pokroviteljstvom so v sedemdesetih in osemdesetih letih nastopali tudi rokometašice in rokometaši; posebno prve so v svojem zlatem obdobju nadvse uspešno tekmovali v takratni zvezni ligi kot daleč najboljša slovenska ekipa in dostojno predstavljale ime pokrovitelja tudi na športnih tere-

nih po vsej skupni domovini. Prav tradicija igranja rokmeta v Železnikih in Selški dolini je botrovala odločitvi, da je Alpes po nekaj letih nesodelovanja ponovno postal pokrovitelj rokometnega društva, ki nosi njegovo ime, njegovi člani pa uspešno nastopajo v vseh kategorijah druge državne lige.

Del ženske ekipe nekdanj.
Foto: arhiv Alpes

Rokometna ekipa
– člani v športni
dvorani.
Foto: Alekdander
Čufar

Leta 1979 je Alples na pobudo takratnega direktorja Jožeta Demšarja ustanovil pihalni orkester, ki je približno dve leti po začetku aktivnih vaj imel otvoritveni koncert 10. oktobra 1981. Orkester se je z mladostno zagnanostjo svojih članov, kvalitetnim strokovnim vodstvom, stalnim širjenjem zasedbe in

repertoarja ter materialno podporo svojega ustanovitelja ob številnih nastopih po četrtoletja svojega delovanja razvil v kolektiv, nepogrešljiv v vsakdanjem kulturnem utripu Selške doline. Ob jubileju so v letu 2004 izdali tudi lično brošuro z zapisi in fotografijami o svojem četrtoletnem delovanju.

Pihalni orkester Alples ob 25-letnici. Foto: Aleksander Čufar

Od svoje ustanovitve leta 1956 je v okviru podjetja vseskozi aktivno delovalo tudi gasilsko društvo, s polnim nazivom imenovano Prostovoljno industrijsko gasilsko društvo Alples. Člani društva, povečini zaposleni v Alplesu, so z novim orodiščem leta 1978 dobili pogoje za nemoteno delo s pridobivanjem znanja in izkušenj, za katere lahko le upamo, da jim jih v resničnosti ne bi bilo treba nikoli uporabiti.

Pred novim orodiščem. Foto: Blaž Dolenc

Gasilska deseterina nekdaj.
Foto: Blaž Dolenc

Beseda avtorja:

Poleg naštetih virov in literature sem veliko uporabljenih podatkov in informacij o toku dogodkov izluščil iz pogovorov z nekaterimi od aktivnih udeležencev in sooblikovalcev novejše Alplesove zgodovine. Moji sogovorniki so bili Lovro Gajgar in Jože Demšar s Češnjice ter Francelj Zupanc iz Dražgoš, z njimi sem se v Železnikih pogovarjal februarja in marca 2005. Kronološko mi je dogodke iz devetdesetih let s svojimi zapiski pomagal osvetliti tudi Brane Bertoncelj iz Dašnice.

Fotografije o Alplesu po letu 1970 so povečini delo fotografa, dolga leta Alplesovega sodelavca Blaža Dolenca z Racovnika, ki je s svojim bogatim fotografskim opusom

poskrbel, da slikovno dokumentiranih dogodkov in ljudi iz pestre krajevine zgodovine ne bomo nikoli pozabili. Za njegov prispevek se mu zahvaljujem v imenu naslednikov obdobja, ki ga je ustvarjala generacija pred nami; prav tako pa se zahvaljujem tudi vsem, ki so v mozaik tega ustvarjanja po svojih najboljših močeh prispevali še tako majhen ali nepomemben del.

Nekaj svojih avtorskih fotografij proizvodnje in izdelkov iz obdobja MLIP Češnjica je za objavo ljubeznivo odstopil Jože Demšar, dve je prispevala tudi Antonija Galjot s Češnjice. Fotografije Alplesovih izdelkov so del reklamnega materiala, za drobec fotografirane zgodovine pa sem našel v ostanku Alplesovega arhiva, a se tega na žalost ni prav dosti ohranilo ...

Viri in literatura:

Frenk Kovač: *Zgodovina žagarskih obratov na Slovenskem*. Magistrsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, 2003.

Janez Šter: *Nastanek in razvoj lesne industrije v Selški dolini*. Loški razgledi 1967. Škofja Loka: Muzejsko društvo v Škofji Loki, 1967.

Jože Blaznik, Jože Demšar, Jernej Gortnar, Milka Šmid, Anton Tavčar, Niko Žumer: *Lesna industrija v Selški dolini. Selška dolina v sedanosti in preteklosti*. Železniki: Muzejsko društvo v Škofji Loki, pododbor Železniki, 1973.

Jože Demšar: *MLIP Češnjica in njegov pomen za gospodarstvo Selške doline*. Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, 1961.

Luč. Foto: Tine Benedičič